בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳ (ישעי׳)

בית־יעקב־זשורנאל

ערשיינט יעדען ראש־חודש

אשה יראת ה׳ היא תתהלל (משלי)

ב״ה לאָדז, אייר תרפ״ט. זעקסטער יאָהרגאַנג	№ 42	Łódź, Maj 1929 rok VI

אייער יום־טוב — אונזער יום־טוב!

ס׳איז אַ געשעהעניש נישט פון געוועהנליכער בעדייטונג. ס׳איז אַ דאַטום, וואָס דאַרף בעזונדערס פערשריבען ווערען אין דער יודישער געשיכטע.

געווען אַ צייט ווען דאָס יודישע פאָלק האָט אויסגעזעהן צו זיין פערלוירען, חלילה צוליב פערשידענע סבות, וואָס האָבען צוזאַמענגעשטעלט געהאַט זייער ווירקונג אויף דעם שוואַכען פרויען געשלעכט. די נישט־יודישע אַרומיגקייט האָט פערנאַרט די יודישע טאָכטער און ס׳האָט אויסגעזעהן, ערשט נישט לאַנג אַז אַזוי איז עס ווי נאַטירליך, אַז אַ פרוי קאָן נישט זיין רעליגיעז; דער אָרטאָדאָקסישער לאַגער האָט בעקומען אַ דערדריקענד סעקטען־אויסזעהן, ווייל מיר האָבען פערלוירען לגמרי די פרוי פאַר אונזער זאַך.

שונאים פון תורה און יודישקייט, האָבען זיי איינגערעדט אַז דער זיג פון רעליגיעזען גייסט איז ממילא די פערקנעכטונג פון דער פרוי און נאַאיווע האָבען געגלויבט. געגלויבט און בלינד פערפיהרט געוואָרען אויף מדבר־אומוועגען וואו, אויף טריט און שריט לאָקערן אונצעהליגע געפאַהרען...

זענען זיי די איידעלע בנות ישראל פערשווינדען, און מיט זייער אַוועקגעהן איז אָפּגעטוהן געוואָרען דער חן פון אונזערע בתּי יַעֲקֹב. פעראומערט און עלענד האָט אויסגעזעהן די יודישע שטוב, וואָרום ווי אַנדערש האָט עס גאָר בעקאָנט אויסזעהן, אָהן דער טרייער מיהלאָזער אֵשֶׁת חַיִל, אָהן דער פריידיגקייט און בעהאַרצקייט פון דער יודישער טאָכטער. ס׳איז געוואָרען חושך אָבל׳דיג אין דער יודישער רעליגיעזער מחנה; די פערשידענע שולדיגע אין איהר פערשווינדען האָבען נאָך פערשאַרפט אונזערע ליידען מיט זייער מעפיסטאָפעלישען געלעכטער און עס האָט אויסגעזעהן ביי דעם גרעסטען רוב פון אונז ווי לְאַחַר יֵאוּשׁ...

אָבער „נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר״! די יודישע טאָכטער, וואָס האָט פון אייביג־אָן זיך אויסגעצייכענט מיט איהר גלויבענס־שטאַרקייט, האָט פלוצלינג דערפיהלט די פוסטקייט און פאַלשקייט אין דער פרעמד און דערקענענדיג איהר שורש האָט זי בעדויערענדיג דעם געפעהרליכען טעות צוריקגעקעהרט אין דער אַלטער ווארימער היים... און מיט דער ענטוישונג און עקעל, וואָס זי טראָגט פון דער פרעמד ווערט זי דער בעסטער קעמפער פאַר דער אידעע פון ישראל סבא... מערקווירדיג, ערשט דריי יאָהר אינגאַנצען זענען אַדורך, ווי אויף די שפאַלטען פון אונזער בית־יעקב־זשורנאַל זענען דאָס ערשטע מאָל אַרויסגעזאָגט געוואָרען די ווערטער „בנות אַגודת ישראל״ און שוין איז עס ביים היינטיגען טאָג אַ פעסט־איינגעזעסענער טערמין אין דער אָרטאָדאָקסישער וועלט. שוין זענען פערהאַנען טויזענטער, טויזענטער יודישע טעכטער (אָהן ע״ה). וואָס די דאָזיגע ווערטער זענען דער גאַנצער אינהאַלט פון זייער דענקען שטרעבען און האָפען. מיט שטאָלץ און יודיש התלהבות טראָגען זיי דעם נאָמען „בנות אַגודת ישראל״ אויף זייערע ליפּען! פון טאָג צו טאָג ווערט מעכטיגער און צאָהלרייכער די מחנה רעליגיעז־בעוואוסטזיניגע יודישע טעכטער, וואָס שטעהען טריי און אָפּפערווילליג דעם יודישען פאָלק און זיין תורה.

אונזער רעדאַקציע, האָבענדיג אין דערדאָזיגער דערגרייכטער אַרבייט מיטגעווירקט, שעצט זיך גליקליך ביז גאָר צו האָבען בייגעטראָגען צו דערדאָזיגער דערלייזונג פון ישראל׳ס טעכטער.

און דעריבער, ווען ט׳—י״א אייר, בעגריסען מיר אין אונזער שטאָט די ציהרונג פון אונזער פאָלק, די איידעלע שטאָלצע יודישע טעכטער, וועלכע קומען זיך צונויף אים צו זוכען עצות און מיטלען, ווי אַזוי צו פערשטאַרקען די רעליגיעזע רייהען, איז עס פאַר אונז ווי פאַר׳ן גאַנצען היסטאָרישען יודענטום, אַ אויסערסט פריידיגע געשעהעניש, וואָס דאַרף ברענגען בעזרת השם גרויסען ערפאָלג און לדורות׳דיגע דערגרייכונגען.

גרויס איז אונזער שמחה, ווי גרויס עס איז די פרייד פון דער אַלטיטשקער מאַמען, וועלכע האָט לאַנגע צייטען געטרויערט אויף איהר איינציג אַזוי געראָטען קינד, וועלכעס איז פערשווינדען אָהן שפור פון איהר און נאָך לאַנגע צייטען קעהרט דאָס צוריק אין איהר שויס.

די קאָנפערענץ איז דער יום־טוב פון דער גאולה און צוריקקעהר פון דער יודישער טאָכטער און דעריבער איז:

אייער יום־טוב — אונזער יום־טוב!

סדר־היום פון דער לאַנדעס־קאָנפערענץ פון „בנות־אגודת־ישראל״ אין פוילען.

(לאָדז, זונטאָג, מאָנטאָג, דינסטאָג ט׳—י״א אייר תרפ״ט)

פייערליכע ערעפנונג זונטאָג ט׳ אייר 5 נאָכמיטאָג.

1) ערעפנונג 2) בעגריסונגען 3) וואהלען פון א פרעזידיום און קאָמיסיעס 4) טעטיקייטס־בעריכט פונ׳ם צ. ס. פאַר די לעצטע דריי יאָהר 5) די אידעאָלאָגיע פון בנות אגודת ישראל — רעפעראט.

צווייטע זיצונג מאָנטאָג י׳ אייר 10 אין דער פריה.

6) דער זין און ווערט פון מצות מעשיות — פאָרטראַגס־לעקציע 7) דיסקוסיעס איבער׳ן טעטיגקייטס בעריכט און ענטפער פון צ. ס. 8) אָרגאַניזאַציע און פראָפּאַגאַנדע — רעפעראט. 9) אונזערע קולטורעלע אויפגאַבען (שעורים, פאָרלעזונגען, שיחות חברות, אויספלוגען, פערוויילונגס־שפּילען, געמיטליכע צוזאמענקונפטען א. אז. וו.) — רעפעראט. 10) דער פיהרערין־קורס אין היינטיגען זומער — רעפעראט.

דריטע זיצונג מאָנטאָג 5 נאָכמיטאָג.

11) אגודת ישראל אלס וועלט אנשויאונג — רעפעראט. 12) אונזער בליק אויף דער אייראָפּעאישער ליטעראטור—רעפעראט. 13) די בנות־ביבליאָטעק און די אויפגאבען פון דער ביבליאָטעקארקע—רעפעראט. 14) דאָס אָנגעווייטאָגטע לוקסוס־פּראָבלעם — רעפעראט.

פערטע זיצונג דינסטאָג י״א אייר 10 אין דער פריה.

15 אונזערע פליכטען פאַר דער אָרטאָדאָקסישער פּרעסע און פאַר אונזער אָרגאַן, דער בית־יעקב־זשורנאַל — רעפעראט. 16) אלגעמיינע דעבאטע. 17) אונזערע אויפגאבען אויפ׳ן סאָציאלען און עקאָנאָמישען געביט (אונטערשטיצונג פאַר אָרימע בית יעקב שילערינס און בעקליידונגס־פערזאָרגונג, פאָך־קורסען, ארבייטס־פערמיטלונג, הילף פאַר יתומים, זומער־קאָלאָניעס) — רעפעראט. סטיפּענדיומס פאַר בית־יעקב־סעמינאַריסטינס — רעפעראט. 18) אונזערע אויפגאבען פאַר׳ן ב״י סעמינאר אין קראָקאָ — רעפעראט. 19) אונזערע פליכטען פאַר דער ב״י שול אין ארץ־ישראל.

פינפטע און לעצטע זיצונג דינסטאָג 5 נאָכמיטאָג.

(20) אלגעמיינע דעבאטען. 21) בעשטעטיגונג פון רעגולאַמין און ארבייטס פּלאַן 22) רעזאָלוציעס 23) וואהלען פון אַ צענטראל־ראט און עקזעקוטיוו 24) שלוס־רעדעס 25) געמיטליכער צוזאמענקונפט.

אָנווייזונגען פאַר די דעלעגאַטינס.

אלע דעלעגאַטינס ווערען געבעטען צו לעגען אכט אויף אונזערע פאָלגענדע אָנווייזונגען:

1) יעדע דעלעגאַטין דאַרף קומען צום בעשטימטען טערמין פּינקטליך אויף די זיצונגען.

2) ביים פערנעמען דעם זיץ־אָרט, דאַרף יעדע דעלעגאַטין זיך צופּאַסען צו דער אָנפיהרונג פון דער אָרדנערשאַפט.

3) ביים פערלאַנגען אַ וואָרט, דאַרף די דעלעגאַטין צו־שיקען שריפטליך צום פרעזידיום (געבוי דעם נאָמען און שטאָט). דאָס צעטעל דאַרף דערלאַנגט ווערען צום פרעזידיום דורך אַ אָרדנערין.

4) די דעלעגאַטין וואָס בעקומט דאָס וואָרט דאַרף אַרויפגעהן אויף דער טריבונע און נישט רעדען פון אָרט.

5) ווען די קאָנפערענץ בעשליסט צו בעגרעניצען די רעדנער־צייט, דאַרף יעדע דעלעגאַטין זיך פּינקטליך צופּאַסען צום בעשלוס פון דער קאָנפערענץ.

6) יעדע רעדנערין דאַרף זיך צופּאַסען ביים רעדען צו בעריהרען נאָר די פראגען וואָס שטעהן דעמאָלט אויפ׳ן סדר־היום.

7) אלע פאָרשלאַגען דאַרפען דערלאַנגט ווערען צום פרעזידיום־טיש שריפטליך.

8) די דעלעגאַטין־קאַרטע דאַרף געהיטען ווערען במשך דער גאַנצער קאָנפערענץ־צייט, און דאַרף געוויזען ווערען אויף פערלאַנג פון יעדע אָרדנערין.

9) ביי דער אָפּשטימונג דאַרף געהויבען ווערען די האַנד מיט דער דעלעגאַטען־קאַרטע.

10) פאַר׳ן אָפּפאָהרען פון לאָדז, ביים פערלאַנגען די בעשייניגונג צו בעקומען די הנחה אויף דער באַהן דאַרף יעדע דעלעגאַטין פאָרשטעלען די דעלעגאַטען־קאַרטע, אָדער די גאַסט־קאַרטע.

פערגרעסערט אין יעדען אָרט די צאָהל אבאָנענטען פון בית יעקב־זשורנאל!

מיר ווענדען זיך צו אלע דעלעגאַטינס, געסט און פריינד פון זשורנאַל צו פערגרעסערען אין יעדען אָרט די צאָהל אבאָנענטען.

נישט געקוקט דערויף וואָס מיר גיבען דעם זשורנאַל אַרויס רעגעלמעסיג יעדען הודש ארבייטען מיר אלץ כסדר מיט אַ גרויסען דעפיציט און די דאָזיגע שווערע פינאַנציעלע לאַגע פון זשורנאַל מוז אַמאָל אויפהערען!

בעמיהט־זשע אייך מיט אלע כחות צו זיכערן און פערפעסטיגען די עקזיסטענץ פונ׳ם זשורנאַל און דאָס קאָן נאָר דערגרייכט ווערען דורכ׳ן פערגרעסערען די צאָהל זיכערע אבאָנענטען, וועלכע צאָהלען פריהעראויס דעם אבאָנאמענטס־פּריין.

פון דער ערשטער ביז דער צווייטער בנות־קאָנפערענץ, האָבען מיר בעוויזען צו דערהאַלטען דעם זשורנאַל. מיט שווערע מיהפולע ארבייט פון אונזער זייט — זייט־זשע איהר אייך נישט גלייכגילטיג און העלפט מיט פאַר דעם קיום פון אייער־אונזער טריבונע:

די אַדמיניסטראַציע

אילן, אילן! במה אברכך?

(צום רענעסאנס יום-טוב פון דער „בנות" בעוועגונג.)

סטיכיש, פון זיך אליין, האט ארויסגעשפראצט אין גארטען פונ'ם רעליגיעזען יודענטום, זעהר א שעהנער בוים מיט גרויסע **פרוכטבארע** צווייגען. דער בוים איז זיך גוט צו וואקסען כמעט אהן דער מיטהילף פון א גערטנער, און ער הויבט שוין אן ארויס-צוגעבען געשמאקע און זאפטיגע פירות, איבער וועלכע מיר דארפען א ברכה מאכען און זאגען „שהחיינו". דער בוים האט אויך שעהנע, גרינע בלעטער און ער מאכט א דערקוויקענדיגען שאטען, אונטער וועלכען מ'קען געפונען אברוה און שוץ פון די דערשטיקענדע היצען און פיינליכע גאס-רעגענס פון דער צייט.

מיר וועלען באלד אנרופען דעם בוים **ביי זיין נאמען:** „בנות אגודת ישראל" — רופט ער זיך.

אינ'ם גארטען פונ'ם טראדיציאנעלען **יודענטום** איז זיין ארט און דארט וואקסט ער. ביי א קוואל פון שפרודעלדיג וואסער, ביים „באר מים חיים", שיקט ער **זיינע** ווארצלען. דער שטאם זיינער איז געזונד און פעלזען-פעסט, און ר'איז ארום-גענומען מיט א דיקער און מאסיווער הויט. זיינע צווייגען זענען פערשפרייט אין א מוסטערהאפטער ארדנונג אזוי ווי די דראהטען פון א שירם. זיינע בלעטער האלטען זיך תמיד פריש און גרין: זיי ווערען נישט פערוועלקט און פאלען קיינמאל נישט אראפ.

און זיינע פרוכטען? — זיינע פרוכטען זענען מלא טעם **און** מחיה נפשות... „ליבליך **צום** אנזעהן און גוט צום עסען". דער דאזיגער בוים פייערט זיין רענעסאנס ראש-השנה, **פונקט** יעצט אין חודש „האביב", אין דער צייט פון פריהלינג, ווען די גאנצע בריאה ווערט אויפגעוועקט, אויפגעפרישט מיט לעבענס-**טוי,** און שטעהט אויף צו א ניי לעבען.

— בוים, בוים! איך וויל דיך בעגריסען **צו** דיין יום-**טוב** און בענשען דיך...

זאל איך דיר ווינשען, אז ס'זאל זיך **ביי דיר געפונען** **א** קוואל-וואסער?

— דו שטעהסט **דאך** ביים אור-קוואל פון „**מים-חיים**", וועלכער קען קיינמאל נישט אויסטרוקענען **אדער אויסגעשעפט** ווערען!

זאל איך **דיך בענשען,** אז **דיינע פירות זאלען זיין זיס** **און אנגענעהם?**

— דיינע פירות **זענען** גענוג זיס און זיי האבען א גן-**עדן** טעם!

איך ווינש דיר: „יהי רצון, שיהיו כל הנטיעות שיטעו", אז יעדע בעוועגונג פון דיין מין אין דער יודישער וועלט, זאל זיין „ממך", בעהיכט און בעגייסטערט מיט'ן אידעאל פון דער „בנות"-בעוועגונג, „כמותך", לויט דעם מוסטער פון „בנות אגודת ישראל"...

און נאך א ברכה: דער באדען, **אויף** וועלכען דו ביזט אויסגעוואקסען, זאל בעסער בעארבייט ווערען און מעהר גע-**פ**לעגט ווערען, און קיין שום ווינד זאל נישט האבען קיין מאכט דיך אוועקצורייסען פון דיין ארט.

• • •

— בוים, בוים! צום יום-טוב פון דיין בענייאונג, **צום** ראש-השנה פון דיין בעוועגונג, שיק איך דיר **א ווארימען גרוס** פון דער טיפעניש פון מיין הארצען און איך ווינש דיר **ברכה** און הצלחה!

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט זאל מיר ערלויבט זיין **צו** וועקען דיין אויפמערקזאמקייט אויף א קליין בלעטעלע פון דער געשיכטע פון דיין פערגאנגענהייט.

עס איז אמאל געוועזען א יודישע פרוי, האט זי געהייסען יוכבד. איהר טאכטער האט מען גערופען מרים. די יודישע פרוי און דאס יודישע מיידעל, די מאמע מיט דער טאכטער, האבען ביידע מורא געהאט פאר ג—ט און זיי האבען געטהון דאס מעגליכסטע צו דערהאלטען ביים לעבען די יודישע קינדער. די מאמע, די יודישע פרוי, האט געקארמעט און ריינגעוואשען דאס קערפערל פונ'ם קינד, וואס דערפאר האט מען זי אויך גערופען: שפרה. און דאס מיידעל, וועלכע האט מעהר צייט און געדולד, האט געפלעגט זיין גייסט און גערעדט צו זיין הארצען, און איהר ביינאמען איז געוועזען: פועה.

די מאמע מיט דער טאכטער צוזאמען האבען עהרליך און געטריי געדינט די אינטערעסען פון זייער פאלק און זיי האבען נישט געבויגען דעם קאפ פאר דער מאיעסטעט פונ'ם פרעמדען גייסט, „ולא עשו כאשר דבר עליהן מלך מצרים".

יוכבד—שפרה די יודישע פרוי האט אויסבעהאלטען **דעם** **יודישען** גואל און איהם אפגעראטעוועט פון די מצרישע הענד. זי האט מיט איהרע אייגענע הענד געמאכט א קעסטעלע און עס זארגפעלטיג אויסגעקלעפט צו בעשיצען זיין קערפערל און עס געלאזט שווימען צום לעבען אויף די ברויזענדע פאליעס פון דער צייט. און מרים-פועה, דאס יודישע מיידעל האט זיך אוועקגעשטעלט צו בעוואכען איהר ברודערל, אז ער זאל נישט אנקומען צו קיין פרעמדער „מינקת", נאר ער זאל זויגען ביי זיין אייגענער מוטער.

„בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים" — זאגען אונזערע חכמים — און אויך אלע אנדערע בעפרייאונגען פון פון אונזער געפלאגטער אומה האבען מיר צו פערדאנקען, אין א גרויסער מאס, דער פרומער יודישער טאכטער...

• • •

יודישע טאכטער! זאלסט וויסען, אז דאס רעליגיעזע **יודענטום** לייגט גרויס געוויכט אויף דיר און אויף דיין מיט-ארבייט. אין דער היינטיגער צייט האסטו א דאפעלטע אויפגאבע, **צו** בעוואכען **און** אפצוהיטען אי דאס ברודערל און אי דאס שוועסטערל. דער בייזער ווינד פון לבנ'ס שיטה „ולבן בקש לעקור את הכל" בושעוועט און הוליעט היינט אין דער יודי-שער גאס גאר מורא'דיג. אממעהרסטען איז היינט בעדראהט די יודישע טאכטער, ווייל אויף איהר, וועלכע איז די עקרת הבית און דער וויכטיגסטער פאקטאר אין יודישען פאמיליען-לעבען, לויערט דער בייזער גייסט מיט'ן גאנצען כח און ער פערלייגט זיך אין דער לענג און אין דער ברייט צו פאנגען זי אין זיין נעץ!

יודישע טאכטער! וואויל איז **צו** דיר, וואס דו האסט פערשטאנען דיין אויפגאבע און האסט זיך גענומען צו דער פערוויי קליכונג פון דערזעלבער. די ארגאניזירונג פון „בנות

אגודת ישראל" **איז** א לעבעדיגער פאקט **אין דער** יודישער גאס. די רענעסאנס פון דער רעליגיעזער יודישער טאכטער האט גע-פונען איהר באדען. איך ווינש דיר נאכאמאל: דיין ארבייט זאל ווערען געקרוינט מיט גרויס ערפאלג און דו **זאלסט** בקרוב ברענגען א גאולה צו דיינע ברודער און שוועסטער פון דעם היינטיגען ביטערן גלות, וועלכער רופט זיך „גלות הרוח הישראלי".

נאך קיינמאל נישט ווי אין דער היינטיגער צייט. **איז** **דער יודישער** גייסט געוועזען אזוי פערשקלאפט **צום** קליינליכען און נידריגען פריי-גייסט. און נאך קיינמאל נישט ווי היינט, **איז** געוועזען דרינגענד נויטיג דער זכות פון **נשים צדקניות... קום** און זיי מגין מיט דיין זכות!

איך וויל דיר היינט נישט אנצייכנען קיין פלאן **פאר דיין** ארבייט, און דעם וועג, אויף וועלכען דו **זאלסט** גיהען, **וויל** גרעסערע און בעסערע פון מיר האבען שוין דאס געטהון און דו געפונסט דאס אלץ אין דעם קוואל פון וועלכען דו ציהסט דיין יניקה. איך וויל דיך דאכמאל נאר אויפמערקזאם מאכען אויף איין זאך: **זאלסט** אלעמאל אין זינען האבען און קיינמאל נישט פערגעסען, אז דיין אויפגאבע איז זעהר א פעראנטווארט-ליכע און א שווערע, און זי פאדערט אויסערגעוועהנליכען אי-דעאליזם און מסירת-נפש'דיגע קרבנות אהן א צאהל.

זאלסט נישט קוקען אויף די קאלטע ווינטען וועלכע בלאזען אין היינטיגען יודישען לעבען, נאר אריינקוקען אין די בלעטלעך פון דער יודישער היסטאריע, און נאכפאלגען די גרויסע מעשים פון דיינע אמהות און די העלדענטאטען פון דיינע שוועסטערן „דבורה" „אסתר" „יהודית" און אנדערע וועל-כע האבען זיך מוסר נפש געוועזען פאר זייער אידעאל.

אויב די וועסט אזוי טהון — וועט דאס יודישע פאלק דיר אייביג דאנקבאר זיין און דיין נאמען וועט דערמאהנט ווע-רען צום גוטען ביישפיעל אין אלע צייטען.

זאל לעבען „בנות אגודת ישראל"!

בנימין זוסמאן

דירעקטאר ד"ר שמואל דייטשלענדער

(צו זיין בעזוך אין לאדז)

דיר. ד"ר שמואל דייטשלענדער

ווי אינטערעסאנט זענען די גלגולים פון דירעקטאר ד"ר **ש.** דייטשלענדער!

ווער וואלט עס געחלומט אז **פון** דעם יונגען יודיש-דייטשען געלערנטען, וועט אויסוואקסען אזא טיכטיגער דירעק-**טאר** און לייטער פון דער אלוועלטליכער קרן התורה צענטראלע? ווער וואלט עס געגלויבט אז אין דעם יונגען דייטשען סטודענט ברענט א הייליג פייער וועלכעס רייסט זיך ארויס, און וויל ארום כאפען הונדערטער און טויזענדער יונגע מענשען און זיי ארונטער נעמען תחת כנפי השכינה? ווערמען וואלט עס איינ-פאלען אז דער יונגער דייטשלענדער וועט אין עטליכע יאהר שפעטער צוזאמען רופען הונדערטער יונגע יודישע קינדער לעהרערינס פון טויזענדער **יודישע** טעכטער און אין זיי אנ-צינדען דאס פייער פון **אונזער** דת, און פאר זיי מגלה זיין אויף איינעם פון די פוילישע פעלדער די הייליגע הארפע פון דוד מלך ישראל?...

וואונדער איבער וואונדער!

לאמיר פראבירען איבערגעבען אין קורצע שטריכען די גלגולים פון דעם יונגען געלעהרטען.

ד"ר ש. דייטשלענדער איז געבוירען געווארען אין יאהר 1889, זיין פאטער ד"ר נתנאל דייטשלענדער איז געוועזען א תלמוד פון הרב ד"ר **עזריאל** הילדעסהיימער ז"ל און א אייני-קעל פון „מחצית השקל" זיין ערציהונג בעקומט ער אין דייטש-לאנד אין הירש הילדעסהיימער'ס שולען, דאס איז דער דייטש-ער ארטאדאקסישער סיסטעם פון תורה עם דרך ארץ.

מיט דעם אונטערשיד וואס זיין רעליגיעזע ערציהונג איז געוועזען א שטרענגערע, ווייל זיין פאטער האט געשטאמט פון אונגארן, און ווי בעוואוסט זענען די אונגארישע ארטאדאקסישע יודען זעהר שטרענג אינם **פרט** פון קינדער ערציהונג.

פעדאגאגיק, גערמאניסטיק און געשיכטע, האט דייטש-לענדער שטודירט אין די אוניווערסיטעטען אין בערלין ווארר-בורג און גיסיען. דערנאך ענדיגט ער דעם בית המדרש לרבנים אין בערלין וועלכער איז זיינער צייט אנגעפירט געווארען פון פראפעסאר ד"ר דוד האפמאן זצ"ל, זיין שטרעבונג איז געוועזען צו געפונען א וועג און צו פערבונדען דעם ספר הספרים דעם תנ"ך מיט דער וועלט ליטעראטור, ער גיט ארויס זיין ערשט בוך „שם ויפת" דאס איז א זאמלונג פון יודישע מאטיווען צוזאמען געקליבען פון דער גרויסער **דייטשער** ליטעראטור.

זיין צווייט בוך „געטהע און דאס אלטע טעסטאמענט" האט געמאכט א גרויסען רושם. אין די וויסענשאפטליכע וועלט. ווייל גרויס און פערצווייגט איז שוין די ליטעראטור ארום גע-

זייטע אין ד״ר דייטשלענדער האט געבראכט א נייעם גייסט אין די [illegible] קיין גייסט נישט געווען. אין דאס האט ארויס געריסן גרויס איבעראשונג. צייטען אלץ געלערנט אזוי אנאך אין ד״ר ש. דייטשלענדער בהקאם געווארן אלס פאר-שער אין דער [illegible].

דער רייטער פון ווינער אראגיא פראג. ד״ר שפרייס [illegible] אין ד״ר דייטשלענדער צו האלטן א ציקל רעפע-ראטן איבער „[illegible]" אין דער דיכטונג. דער [illegible] די פארטרעגע האבן געצויגן די איבערראשונג פון די גרעסטע געלערנטע אין ווינן און די צאָל בעזוכער האבן געוואקסן פון טאג צו טאג צו א ערגליכן ציפער רע-פעראטן ווערט אויך ד״ר ש. דייטשלענדער איינגעלאדענט פון דער אמעריקאנער [illegible]. און צוליב זיין [illegible] ער אב דעם בעזוך.

ביז 1919 איז ער געווען פראפעסאר אין א בערלינער גימנאזיע אין זעלבן יאהר קומט ער נאך קאוינא אלס בילדער איבער [illegible]. דאן ווערט ער יודישער שול-ראט אין ווינא. באלד נאך דער מלחמה טרעט ער אריין אין ליטווישן בילדונגס-מיניסטעריום אלס לייטער פון דער יודישער שול אב-טיילונג.

די פיהרער פון דער אלוועלטליכער אגודת ישראל האבן געזעהן אין דעם יונגען טיכטיגען געלעהרטען כאן די פעהיג-קייט צו קאָנען אָנפירען און לייטען ביז דער קרן התורה צענטראלע.

תרפ״ג באלד נאך דער ערשטער כנסיה הגדולה נעמט שאקי ד״ר דייטשלענדער איבער די לייטונג פון קרן התורה און די בית יעקב צענטראלע. אויף די ביידע געביטען חיינט ד״ר דייטשלענדער ארויס מעהר וואונדער.

פון צייט צו צייט גיט ער ארויס פערשידענע בראָשו-רען ווי למשל: „בית יעקב" זיין וועזען און ווערדען" פראנק-פורט 1929, „בריעטער דעס קרן התורה" פראנקפורט דייטש און העברעאיש 1929.

ד״ר דייטשלענדער ארבייט אויך מיט אין „הדרך" ווין און „איזראעליט" פראנקפורט און דער „יודישער פרעסע" וויען און „הנאמן" טעלז א. א.

ווער עס שטעהט נאָהנט צו דער קרן התורה ארבייט און בית יעקב בעוועגונג דער ווייסט גענוי אָבצושאצען די פעהיג-קייטען און פערדינסטען פון אונזער בעליבטען געלעהרטען און טיכטיגען אָרגאניזאטאָר ד״ר ש. דייטשלענדער.

ציריך ניסן תרפ״ט

מאיר שווארצמאן

בעגריסונגען צום צוזאמענפאהר פון „בנות אגודת ישראל" אין פוילען.

ב״ה ערב פסח תרפ״ט בערלין.

צו דער צענטראלע „בנות אגודת ישראל" אין פוילען.

א שיינעם דאנק אייך פאר אייער פארבעטען מיך צו אייער לאנדעס-קאָנפערענץ. צו מיין גרעסטען בעדויערן קען איך נישט קומען איך קאָן אייך נאָר שרייבען א פאָר ווערטער.

פונם רוב מאמרים, וואָס פארנעמען זיך מיט אייער קאָנ-פערענץ, אין וועלכע איך האָב געלייענט, הער איך ארויס, אז נאָך איין בעציהען זיך א סך, א סך יראים מיט א מין אומצו-טרוי און ער בטול צו אייערע שטרעבונגען. ווינש איך אייך, אז השי״ת זאָל די דאָזיגע יודען עפענען די אויגען. זיי זאָלען וואָס אמאָל מעהר אנהייבען צו פערשטעהן, אז מיט זייער נישט געטרויען זיין, מיט זייער מבטל זיין העלפען זיי נאָר אונטער די טהורסים פון יודישקייט.

און נאָך עפעס ווינש איך אייך: אז אלץ טיפער און טיפער אריינלאָזענדיג זיך אין דעם פראָבלעם פון דער יודי-שער טאָכטער, זאָל זיך אייך וואָס אמאָל מעהר איינגעבען צו פארזיכערן דעם יודישען סגנון פון אייער חנוך און זאָלט איהר וואָס אמאָל מעהר פערשטעהן, אז דאָס דאָזיגע פראָבלעם איז וישט נאָר א חנוך פראָבלעם.

מיט גרויס אכטונג און הארציגע גרוסען
אייער
ד״ר בירנבוים

ב״ה ציריך עשרה ימים לעומר התרפ״ט

זעהר געעהרטע צענטראלע פון „בנות אגודת ישראל" אין פוילען!

איך דאנק אייך זעהר פון מיין טיפען הערצען, וואָס איהר האָט מיך איינגעלאַדען צו אייער לאנדעס קאָנפערענץ וואָס וועט פאָרקומען אי״ה ט׳ י׳ י״א אייר אין לאָדז. איך בין אָבער פערהינדערט גראַד אין דער דאָזיגער צייט וואָס איך וועל דעמאָלט אפילו זיין אין פוילען, צו קומען קיין לאָדז. וואָס איך באַדויער זייער.

איך מוז אויך אָפען זאָגען, אַז אזוי ווי איך זעה אייער ארבייט און אייער איבערגעגעבענהייט פאַר אונזער אַגודה, וועט דאָס זיין די בעסטע גאראַנטיע פאַר דעם זיג פונ׳ם אָרטאָדאָק-סישען יודענטום, אַזוי ווי מען קען אויך דאָס זעהען מרומז אין אונזער תורה״ק ווי עס הייסט „בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" זאָגען אונזערע חז״ל „אל תקרא עלי עין אלא עולי עין" אַז אין די קינדער פון יוסף׳ן קען נישט שולט זיין קיין עין הרע „אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא", אזוי קענען מיר אויך זיכער זיין, אז אין די יודישע קינדער וועט קיין שלעכט אויג נישט קענען שולט זיין, די אויגען, וואָס לויערען כסדר אויף די יודישע יוגענד וועט נישט קענען דערגרייכען צו א שליטה איבער זיי, אָבער דאָס אַלעס איז נאָר מעגליך דעמאָלט ווען „בנות צעדות עלי שור" ווען אונזערע בעוואוסטזיניגע טעכטער טהון טרעטען אויף די מויערען, ווען אונזערע טעכטער שטעלען זיך מיט אונז אינ׳ם קאמף פאר׳ן יודישקייט, ווען אונזערע טעכטער וועלען שטעהען ווי א מויער צו אונזער פערטיידיגונגס-קאַמף, דעמאָלט וועלען מיר קענען זאַגען אויף אונזער צוקונפט אויף אונזער שפּעטערדיגען

אויף די באַריקאַדען, יהודית!

(אַ וואָרט צו דער בנות-קאָנפערענץ)

פון שמואל נאַדלער

וואו ביסטו שטאָלצע, מעכטיגע, אַמאָליגע יהודית? וואו ביסטו העלדין פון יודישער שטארקייט, פון שטאַרקער יודישקייט? שטיל ביסטו געזעסען אין געצעלט און געזאָגט די וואַרימע תחינות פון דיין מוטער שרה, געהיט די ריינע, די צניעות׳דיגע הייליג-קייט פון יעקב׳ס הויז; אָבער ווען דער פיינט איז געקומען ביסטו איהם אַקעגען געגאנגען מוטיג און העלדיש, צו שוץ, צו קאמף, צו ערָאָבערונג.--

וואו ביסטו היינט?

זעה!

דער הולופרנוס פון אסימילאַציע ליגט מיד, מאַרמאַטערט, שכור און אָנמעכטיג ביי דיינע פיס. געענדערט האָבען זיך די צייטען, נישט מיט קולטור-לאָזונגען איז ער היינט צו דיר גע-קומען, נישט מיט אָדען צו פרייהייט, גלייכהייט, מענשהייט, ווי צו זיין עלטער-באָבען אמאָל. אַליין האָט ער צושמעטערט די דאָזיגע אָפגעטער זיינע, אויסגעטהון די טאגע פון א קולטור-טרעגער, אויסגעלאכט זיין אייגענע קאָמעדיע, וועלכע ער האָט אָנגערופען „ציוויליזאַציע".

היינט ברענגט ער דיר א בשורה פון הוליאַנקעס און לייכטזין, פון שטענדיגען שכרות אָהן חשבון-הנפש, פון טויטען-טאנץ, וואָס ער רופט אָן „לעבען". היינט קוטט ער צו דיר מיט פוסטקייט און גלאַנץ, מיט פאַרברעכערישקייט און מאַניערען, מיט אָפענער, גאַקעטער בהמה׳שקייט, מיט פאַרדאָרבענקייט. און שכור פון דעם אַלעם, מיד, פערמאַטערט און אָהנמעכטיג ליגט ער ביי דיינע פיס; ווערסטו איהם נישט דערשלאָגען?

אויף די באַריקאדען, יהודית!

שטיי אויף צו קאַמף! קעגען ליידיגקייט אין די רוימען פון גייסט; קעגען אויסגעלאַסענקייט אין לעבען פון דער גאנג-רעניזירטער פאַמיליע; קעגען פריצות און נאָכמאַלפעניש אויף דער גאַס און אין שטוב, אין שטאָט און אין דאָרף, ביי אר-בייט און אָפרוה, אין קלייודנג און צירען זיך, אין דער קוך און אין שלאָפצימער און אין סאַלאָן, קעגען דעם גאַנצען גייסט פון גאס און קאַפע-הויז וואָס רייסט זיך אַריין אין דער יודי-שער שטוב, זי חרוב צו מאַכען!

אויף די באַריקאַדען, יהודית!

שטעה אויף צו עראָבערונג! געווין צוריק די שטוב פאַר דיר און דיין יודישקייט, מאַך זי ווידער דעם בויערישען היכל פון שעפערישער ארבייט, פאַר דער היים פון דיין מאַן, פאַר דער קוזשניע און פאַר דעם גאָרטען פון דיין קינד׳ס נשמה און קערפער! געווין צוריק די שולע און די קינדער-היים, בעפרוכפער זיי מיט דיין הייליגען גייסט, בוי זיי אויף פון ס׳נייע אין דיין ליבשאַפט! געווין צוריק די געזעלשאַפט, נאָר נישט מיט די כלי-זיין פון עמאַנצופּאַנטקעס, סופראַזשיסטקיס, וכו׳ נאָר מיט שטילע צניעות, חכמה — חן און נאַטירליכקייט! געווין צוריק דיין פרויען-געזעלשאַפט, נישט חברת׳עס צו נודען זיך- טרעף אין זיי, נאָר שעפערישע מיטארבייטערינס, מיט קעמפערינס; נישט שותפת-פוסטקייט, נאָר אַ פולבלוטיגע תשובה צום מורא׳דיגען בעשולדיגונגס-אַקט פון אָטאָ ווייניגער!

אויף די באריקאַדען, יהודית!

יודישקייט, זאָל זיין דיין געבאָט! דו ביסט דער גאנגרע-נירטסטער אבר אין יודישען פאָלק, זיי דער כירורג און לאנצעט!

מוטערליכקייט!

דו האָסט געזעהן די שרעקליכע יאַטקע פון מענשליכע קינדער, ווייל דיין גייסט האָט דאָרט נישט געהערשט. נעם דיין קריגעל בוימאייל אין דער האַנד און זאַלב און הייליג דאָס לעבען. זאָל יעדער וויסען ווי טייער עס איז אַ מענשליך קינד. וויפיל דו האָסט דערפאַר באַצאָהלט. קעמף קעגען זעלבסטמאָרד. ווייל נאָר דו קענסט געבען די פולע ווערט דעם מענשליכען לעבען, קעמף קעגען באַרבאַרישקייט, ווייל נאָר דו ביסט ציווי-ליזאַציע און קולטור. קעמף קעגען רויטען אַזיאַטישען מזרח, קעגען שווארצען אַנטיסעמיטישען דרום, קעגן זינקענדיגען מערב און קאַלטען געשטאָרבענעם צפון!

נאַטירליכקייט!

זאָל דיין קאַמף און דיין פרידען, דיין גיין און דיין רו-העו, דיין אויפשטיין און לייגען-זיך, דיינע מעשים און דיין תפלה און דיין שווייגען —נאַטירליך זיין! צעשמעטער דעם אָפּ-גאָט פון אייראָפּא וואָס האָט פערראומנאַטירליכט די וועלט. שפּרענג זיינע טעמפּלען. זיי טיף און פשוט, ווי דער שווייגענ-דיגער ים, וואָס זיין שטילקייט בעווייזט זיין טיפקייט און גרויסקייט.

פרום-זיין!

הייליג דיך און דיין לעבען און דיינע מעשים. טראָג דאָס פולע אחריות פון יעדער טאט צווישען זיך און אנדערע. פאַר יעדער רגע, פאר יעדער מחשבה און בעוועגונג זיי פער-אַנטוואָרטליך פאר זיך, פאַר ג—ט, פאַר מענשהייט און יודענ-טום! גלייב נישט דער פלאך נאָר דעם תהום, נישט דער פאָרם נאָר דעם זין.

קינדער האָבען און ערציהען!

געדענק אַז אין יעדען קינד חזר׳ט איבער די אייביגקייט איהר רוף צו שלמות. לייג צו דאָס אויער צום הערצעלע פון דיין קינד און הער ווי די ג—טליכקייט קלאַפּט ווידער אָן אין די טירען פון דער מענשהייט. „יעדער מאָרגען האָט זיין פייגע-געזאַנג" און דער מאָרגען פון דעם ניי-געבוירענעם איז אַ דער מאַנונג און ציל, און פליכט, פאַר קאָמענקייט. און דיין תשובה זאָל זיין: שטאַרקע, געזונטע זיהן און טעכטער, נאַטירליכע, גוטע מענשען, גלייבינע, ציל-בעוואוסטזיניגע יודען, ווערסטו דאָס צנטפערן? געדענק אז דו ביסט די טאָכטער פון די נביאים,

---

דור „בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, אל תקרא עלי עין אלא עולי עין" ווייל קיין שום בייז אויג וועט צו זיי קיין שליטה מעהר נישט האָבען.

מיט דעם דאָזיגען געדאַנק בעגריס איך אייער קאָנפע-רענץ מיט אונזער אַלטע ברכה ויהי נועם ה׳ עליכם!

איך וויל מיר נאָך דערלויבען אייך אַ פאָרשלאַג צו שטעלען, דאָס איהר מעגט באַשליסען און אויף זיך נעמען דאָס אי״ה ווען אייערע מיטגלידערינס וועלען ווערען יודישע פרויען אויך דעמאָלט זאָלט איהר אייך אָרגאַניזירען צו פרויען-גרופען און בילדען אַ געהעריגע אָרגאַניזאַציע.

מיט גרויס כבוד און הויך-שעצונג אייער אַרבייט

חיים ישראל אייז

די בית יעקב בעוועגונג אויף די קרעסען.

פון הרב שמואל גריינימאַן, ווילנא

די פראָווינץ איז אַלעמאָל אין בעצוג צום פּראָגרעס הינטערשטעלונג. די נייסטע מאָדעלען און ערפינדונגען ווערען צוערשט אָפּגעזעצט אין די גרויסע צענטרען, פון דאָרט דער־גרייכען זיי די קלענערע פונקטען, ביז זיי ־בירגערן זיך איין אין גאָר קליינע פלעצער און זאָגאַר דערפער.

אזוי איז צו ערשט די באַהן געווען די בעקוועמליכקייט פאַר די גרויסע שטעדט און צו די קליינע שטעטלעך האָט מען נאָך לאנג געמוזט זיך שלעפּען מיט די פוהרען. דאָס זעלבע איז אויך געווען מיט דעם אויטאָמאָביל, צו וועלכען אויך די קליינע שטעטלעך האָבען ענדליך זוכה געווען. אזוי איז אין זיינער צייט אויך געווען דער טעלעפאָן דער לוקסוס פון די רייכע שוועדען, וועלכע האָבען עס איינגעאָרדענט אין זייערע פּאַלאַצען ביז עס איז ביים היינטיגען טאָג געוואָרען די בעקוועמ־ליכקייט פון יעדען סאָדע-וואַסער געוועלבעל, און אַזוי געהט די פראָצעדור אפשר היינט מיט דעם צעפעלין, וועלכער איז דער אייגענטהום פון אַ יחיד, און וועט אין פאַרלויף פון דער צייט ווערען געשטעלט צו דער ...לטעגליכער בענוצונג אין די פאַרוואָרפענסטע פּראָווינץ ווינקלען.

דאָס זעלבע קען אויך געזאָגט ווערען אין בעצוג צו די בית־יעקב־שולען, דערביי וויל איך קאָנגרעס-פוילען בעטיטלען אַלס דעם גרויסען צענטער און די קרעסען — אַלס קלענערע פונקטען.

מיר דארפען דאָך פון קיינעם נישט בעהאַלטען, אז דער גאַנצער אויפטהו פון די בית יעקב שולען, איז אַ קאָנסעקווענץ פון דעם „פּראָגרעס", פון דער פאָרטגעשריטענקייט, מיט וועלכע אונזער דור מאַרשירט פאָראויס בזרוע נטוי'.

דאָס וואָרט „פּראָגרעס" דאַרף דאָ נאַטירליך פאַרשטאַנען ווערען אין אומגעקערטען זין, אָדער אזוי ווי דאָס וואָרט ווערט פערשטאַנען אין גאַס, נעמליך: אין צוברעכען דאָס אַלטע, מעג עס אויך זיין פונדאַמענטאַל געבויט, און בויען אַלץ נייע, מעג עס אויך זיין פון דער לופט אָהן קיין באָדען אונטער זיך. דאָ שפּילט אַזאַ נישט קיין ראָל די פּראַקטישע דויערהאַפטיג־קייט פון דעם געגענשטאַנד, נאָר די בעפאַרבונג זיינע, וועלכע איז אומשטאַנד צו בעצויבערען דאָס אויג און צו זעטיגען די תאוה, דעם חומר'דיגען אינסטינקט.

דען עס איז דאָך קלאָר פאַר יעדען, אַז אין די פאַר־מלחמה־יאָהרען, ווען מיר האָבען נישט געהאַט קיין „חנוך און ערציהונגס־פּראָבלעמען", ווען יעדער פאָטער און מוטער זענען געווען די פּאַקטישע בעלי־הבתים איבער זייערע קינדער, וועלכע האָבען נאָכגעפאָלגט די ליניע פון מסורת אָבות און האָבען נישט פאַרברענט די בריק הינטער זיך, — דאַן האָבען מיר זיך כלל נישט גענייטיגט אין קיין שול־אָרגאַניזאַציעס און אויך „בית יעקב" שולען. יעדעס יודישע הויז -- און אזעלכע זענען געווען איבעראַל — איז געווען אַ חדר מיט אַ בית יעקב שולע צוזאַמען, די זיהן און אויך די טעכטער זענען ערצויגען גע־וואָרען אין דעם זעלבען גייסט, אין וועלכן די עלטערן זענען ערצויגען געוואָרען, און אויב עס האָט ווען נישט איז אַ בלאָז געטהון אַ ווינטעלע פון דרויסען, אַ ווינטעלע פון דעם אַזוי־גערופענעם „פּראָגרעס", האָט מען די טיהר פעסטער צוגעשלאָ־סען, די פענסטער פעסטער פאַרשמירט און דאָס ווינטעלע איז געבליבען מבחוץ.

נאָר אָט איז געקומען די גרויזאַמע וועלט־מלחמה, אויך אַ פּראָדוקט פון „פּראָגרעס" און „ציוויליזאַציע" און האָט אריינ־געבראַכט אַ צערשפּלטערטקייט אויך אין די יודישע הייזער, האָט אויפגעשטעלט כינעזישע ווענט צווישען די עלטערן מיט די קינדער און ווען די לעצטע זענען געבליבען אָפּגעזונדערט, איזאָלירט פון זייערע מדריכים, האָבען זיך שוין דאַן אויסגע־פונען פאַרזאָרגער פאַר זייערע נשמות, וועלכע האָבען זיך אונטערגענומען זיי צו בעפליגלען און בעשירמען אויף זייער שטייגער, ביז אָנשטאָט דעם איין און איינציגען טיפּ פון אמאָליגען חדר, דער רעזערוואַר פון אונזער תורה און טראַ־דיציע, זענען אויסגעוואַקסען אַזוי צו זאָגען „בילדונגס־צענטראַ־לעס" אונטער פערשידענע דצ"ך עד"ש ראשי תיבות'ן, און האָבען געפאַנגען אין זייערע נעצען די יונגע נשמה'לעך, פון די, וועלכע זענען פריהער אָפּגעריסען געוואָרען פון זייערע עלטערן.

און דאָס אַלץ איז געטון געוואָרן אין נאָמען פון „פּראָ־גרעס" און „פאָרטגעשריטענקייט", כלומרשט אין קאַמף מיט די „פינסטערקייט", מיט די „קלעריקאַלען", ביז זיי האָבען שוין דערלעבט צו שניידען די פרוכט פון זייערע פעלדער. און נישט איין לעהרער האָט שוין געכאַפּט מיט אַ קויל אין קאָפּ פון זיינע „פּראָגרעסיווע" תלמידים, וועלכע האָבען ביי איהם נישט אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען...

דאָס זענען די רעזולטאַטען פון די דאָזיגע „בילדונגס־צענטראַלעס" אויפ'ן געביט פון „ערציהונג". נישט בעסער זענען אויך די רעזולטאַטען אויף אַלע אַנדערע געביטען. אויב מען האָט זיך אַמאָל אין אונזער יודישע משפחה געשעמט מיט'ן נאָמען „עם הארץ" זענען געקומען אָט די נייע „מורים ומדריכים" און האָבען אויף זייער שטייגער געענדערט אויך דעם דאָזיגען בעגריף. אדרבה, וואָס מעהר עם האָרץ, אַלס גרעסער איז דער טריאומף „עס לעבע די עם־הארצות!!!"

און ווי קען עס דען אַנדערש זיין, ווען אויף דעם אָרט פון דעם חומש און זיין מלמד פאַרטרעט דער פוטבאָל־מייסטער, וועלכער, אָנשטאָט צו ענטוויקלען די גייסטיגע פעהיגקייטען פון קינד ענטוויקעלט ער זיינע הענט און פיס, נישט דעם קול יעקב, נאָר די ידי עשו, און דאָס ביסעל למודים, וואָס ווערען יאָ געלערנט, זענען אויבערפלעכליך, פון יוצא וועגען, כדי דאָס קינד זאָל קענען אילוסטרירען און דעקלאַמירען פאַר זיין מוטער...

און אויב עס ווערט יאָ געלייגט אַכט אויף איניגע למודים, איז עס נאָר אויף יענע למודים, וועלכע האָבען דעם ציל אויס־צורייסען פון קינד די רעליגיעזע געפיהלען, איינפלאַנצען שנאה צום ישראל סבא און אַרויספיהרען דאָס קינד אויפ'ן שליאַך פון הפקרות און עם הארצות.

די דאָזיגע צושטערונגס-אַרבעט פון די „בילדונגס־צענטראַלע" וועלכע איז פון לכתחלה געווען געווענדעט געגען די יודישע חדרים און תלמוד תורה'ס, האָט נאַטירליך געמוזט האָבען אַ פאַטאַלע ווירקונג אויך אויף די יודישע טעכטער, וועמען דער

געדענק אז דו ביסט די מאַמע פון דער גאַנצער צוקונפט!

יודיש-רעדען!

נישט קיין שפּראַכען-פראַגע הייס איך דיר לעזען, נאָר דיין לעבענס-פראַגע: יודישקייט. שטאַרקע, פעסטע וואָרצלען זאָל דיין יודיש שלאַגען אין דיין בלוט: יודישע קינדער דאַרפסטו גע־בוירען. געדענק! יודיש דאַרף זיין דיין מילך: זיי, דיינע צו־קונפטיגע וועלן זייגען זי! און אין קאַמף קעגן פּאַלאַניזאַציע, גערמאַניזאַציע, העלענא-ראָמאַניזאַציע, אייראָפּעאָ-אַמעריקאַניזאַציע דאַרפסטו זיין די ערשטע — אויף די באַריקאַדען, יהודית!

ווייל דו ביסט געוועזען די ערשטע וואָס האָט געבראַכען די יודישע מויער און געגאַנגען דינען עבודה-זרה'ס?

ווייל דיין פּוילישע מאַלפּעווען קאַליטשעט דאָס יודישע אויער!

ווייל דיין מאָדע און נאָכקרימעניש פערשוועכט דאָס יודישע אויג!

ווייל דיין פּוסטקייט און שטאָלץ-זיין, ווייל דיין בזיונ'דיגע ערנידריגטקייט ביז זעלבסט-פעראַכטונג — און שטאָלץ-זיין, ווייל דיין צוגעדעקט אָרעמקייט, דיין דלות ביז באַנקראָט און—שטאָלץ זיין—פערסמען דיך און די יודישע לופט, פערטרפהנען דיך און דאָס יודישע לעבען!

ווייל אויף דיין לייכטזין און ליידיגקייט און אליין-נישט־ערשעצונג בויען זיך די פרעמדע ביבלאָטעקען, ליטעראַטורען, פרע־סע, טעאַטערן, רעוויען, קולטורען און שטאַטען—אליין טראָגסטו דאָס האָלץ — צום מולך וואו מען פערברענט דיינע קינדער!

אליין גיסטו זיי אָן סם-המות אין כוס!

אונזערע חכמים (זאָל געבענשט זיין זייער אנדענקען) זאָגען: שעהן זענען די טעכטער פון ישראל נאָר דאָס אָרעמקייט פערמיאוסט זיי!

אָרעמקייט אין גייסט.

אָרעמקייט אין לעבענס-פשטות.

אָרעמקייט אין דענקען און פיהלען.

אָרעמקייט אין זיך.

אין ארבייט און ווילען.

אין פליכט און פעראַנטוואָרטליכקייט.

אין הייליגקייט און ערנסט.

אין געזונט און שטאַרקייט.

מורא'דיגע, שטאַ־צע אָרעמקייט אין תוכן, אין ציל, אין אייגענאַרטיגקייט, אין ג–ט!

איצט איז דיין איינציגע פליכט, יהודית: אויף די באַריקאַדען!

דו ביסט געווען דער דורכבראָך אין אונזער ליניע — איצט דאַרפסטו ווערען דער פּאַנצער און די פעסטונג!

דו ביסט געווען די קאַסאַנדראַ פון אונזער פאַטום — איצט שטעה ביים וויג פון אונזער און דיין ווידערגעבורט און אויפלעב!

דו ביסט געווען די לאָרעליי פון אונזער און דיין אונטער־גאַנג — איצט זיי דער מאַסט און די פאָהן פון דערהויבונג!

זאָלען מיינע ווערטער פאַלען ווי גראַנאַטען אין דיין צו־נויפקום-זאַל, גראַנאַטען פון דערוואַכונג:

אויף די באַריקאַדען, יהודית!

פּרקי-אבות

הרב אלי' קמחי

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

אין דעם גרויסען, לאַנגען, זומערדיגען שבת-טאָג, ווען די צייט געניגט אויף אַלץ: עסען, טרינקען, שלאָפען און ס'בלייבט נאָך ליידיגע צייט און דעם מענשענס מחשבה ווערט אויף אַ קליינע צייט פערפּאַטיזירט און בעקומט עפּעס אַ מין בענקעניש צו עפּעס העכערעס אין הויבט עס אָן זוכען, געפינט זי אָמ־מעהרסטען אין דעם נישט ריכטיגען רובריק. זי כאַפּט זיך צו צו עפּעס אַ כלומר'שטיען גייסטיגען ביסען, וועלכער פערשטאָפּט און פערשמוצט איהר גייסטיגען מאָגען און פערגיפטעט די בלוטען...

לאָמיר נישט ריידען פון דעם אמת-יודישען טיפּ, וועלכער האַלט דעם שבת טאָג ווי דעם הייליגען טאָג שבת... לאָמיר נישט ריידען, פון דעם „דור הישנ'דיגען יוד, ביי וועלכען דער גאַנצער קיילעכדיגער יום השבת איז פערבונדען מיט זיין אמת'ן חלק אלקי ממעל'דיגע נשמה און אַלץ, וואָס ער טהוט אינ'ם טאָג איז עס שבת'דיג, לשם שמים'דיג. ער שטעהט אויף פאַר־טאָג — איז עס לעבודת הבורא. און אז ער זעצט זיך נאָך אפילו נישט לערנען, נאָר ער שטעלט זיך ביים פענסטער און ס'דאַכט זיך: ער בטל'ט, ער קוקט אריין דאָרט עפּעס אין גער־טעל, אויפ'ן הימעל, אויפ'ן וועטער. אָבער ניין, זיין קוק איז נישט גלאַט אין דעם וועלט אריין. ער געהט צו צום פענסטער עפענט איהר אויף, — זאָגט זיין נשמה אויף איהר שטום-לשון אַ ברייטען „גוט שבת" דער שעהנער מחיה'דיגער ג–ט'ס נאַטור: גוט שבת דעם גערטעלע, גוט שבת צו פייגעלעך, פון וועלכע ער דערהערט צוריק פון אַלעמען אַ שעהנעם „גוט שבת — גוט יאהר!" איבערהויפּט פון די פייגעלעך, וועלכע ענטפערן שוין נישט אויף שטום לשון, נאָר דוקא מיט אַ שעהן, ריינע, ליטעראַ־רישע פייגעל שפּראַך, וועלכע ווערט געהערט ווי אויך נאָטען געזאַנג און מיט אַ שעהנעם, נאַטירליך הייליגען טראָפּ...

און אז ער שטעהט זיך אביסעל אין פענסטער און קוקט זיך צו אויך די בעצויבערענדע נאַטירליך געפּוצטע נאַטור און זיינע אויגען ווערען אינסטיקטיוו היפּנאָטיזירט צו די טיפע טיפּע־ניש פון דער ג–טליכער נאַטור און זיין מחשבה ווערט אינסטינ־קטיוו פערזונקען אין אַ פּאָעטישע פערטראַכטקייט, איז אפילו אָט דאַן בטל'ט ער אויך נישט. דאַן פערברענגט ער אויך נישט אין פשוט'ע דברים בטלים, ווייל אין יעדעס מינדעסטע געפינט ער די אמת'ע נשמה'דיגע הייליגע נקודה, אין יעדעס נאַטירליכע וועזען זעהט ער די בעשאַפענקייט, דעם בראשית ברא: פון יעדען קליינעם פינטעלע פון דער שעהנער נאַטור דערהערט אָט דער אמת'ער מאמין זיין שטאָלצען ריהמען זיך, אז ער איז אַ מיוחס גדול, נישט קיין פון זיך אליין געוואָרענער, נאָר אַ פעולה פון דעם גרויסען אונענדליכען פועל, פון דעם מייסטער פון אַלע וועלטען: פון יעדער זאַך הערט ער עס, סיי פון די קליינע ריהרעוודיגע, חנ'עוודיגע, פּאַרטאָגדיגע קאַנאַרעקלעך, וועלכע שטעהן אויף פאַרטאָג צום שיעור „פרק שירה" און סיי פון די פּראָסטע ביימעלעך און גרעזעלעך, וועלכע רעדען שוין מעהר פּראָזאַאיש פון אַלעמען, דערהערט ער אָט די זעלבע אויבענדערמאָנטע ריהמעריי...

אַזאַ יוד קוקט אויף אַלץ און טהוט אַלץ מיט כוונה: ער

(ענדע אויף זייט 17)

„פראָגרעס" האָט געריסען אין גאַס און האָט זיי דאָרט געוויזען די פרוכט נישט פון עץ הדעת, נאָר פון זייער עץ החיים. און בלויז דער ריח אַליין האָט שוין פארשפּור'ט די יונגע אונערפאהרענע יודישע טעכטער און אזוי איז צו דער פריהערדיגער וואַנט צווישען די עלטערן מיט די קינדער צוגעגעבען געוואָרען נאָך ציגעל און נאָך צעמענט אז עס הערט זיך שוין גאָר נישט די שטימע פון די עלטערן, וועלכע ווילען זייערע קינדער ראַטעווען פון תהום.

דערצו קומט נאָך א וויכטיגער פאַקטאָר אין דער געשטאַלט פון דער פוילישער צוואנגס־שולע, וועלכע איז אבליגאַטאָריש פאר אלע יודישע קינדער אין עלטער ביז 14 יאָהר און קיין שכר לימוד ברויכט מען אויך נישט צו צאָלען.

די דאָזיגע צוואנגס־שולע האָט אויפ'ן יודישען קינד געהאַט די זעלבע ווירקונג ווי די שולען פון די לינקע יודישע אָרגאַניזאציעס: דאָ אזוי ווי דאָרטען איז דאָס יודישע קינד געווען אָפּגעריסען פון אונזער איביגען קוואל; דאָ אזוי ווי דאָרטען זענען פאר דעם יודישען קינד געווען פאַרשלאָסען די אוצרות פון אונזער גרויסען רוהמרייכען עבר, מיט דעם אונטערשיד וואָס אין דער צייט וואָס אין די פּאָווּשעכנע שולען האָט מען אונזערע אָריגענעל יודישע למודים גאָר נישט געלערענט, האָט מען עס אין די „יודישע" שולען פון די לינקע עלעמענטען דערלאנגט די קינדער אין א צוקאל עטשעטער פאָרם, אין א געפעלשטער, מיט א כונה פאַרדרעהטער פארטייטשונג, און דאָס קינד איז געבליבען א אינוואליד. אין בעסטען פאַל איז געגאנצען אונוויסענד. פרעמד איז איהם געווען זיין פאָלק, קיין אהנונג פון זיין עבר, און קיין האָפענונג אויף זיין עתיד און ממילא האָט ער נישט בעגריפען דעם זין פון אונזערע לײדען, דעם מהות פון אונזער נע ונד און האָט נישט זעלטען אינגאנצען פאַרלאָזען זיין אלטע היים...

און אָט דאָ ווערט ערשט בולט די וויכטיגקייט פון די בית יעקב שולען, ווענענס איפּנאַבע עס איז, אָפּצוהאלטען דעם צוג צום „פראָגרעס", נישט לאָזען לויפען מיט גיכע טריט די יוגענד צום אָפּגרונד פון אונוויסענהייט און אפשר וועט זיך מיט דער צייט איינגעבען צו רעטען אויך פון די אין יענע לאַגערן פאַרזעסענע.

דער רוף פון „בית יעקב", וועלכער איז געקומען פון פאָלק און צום פאָלק, האָט געפינען דעם געהעריגען אָפּקלאַנג, עס איז קלאָר פאר יעדען, אז דאָ געהט אים די עקזיסטענץ פון דעם גאנצען בית ישראל, אז מיט דער גרינדונג פון די בית־יעקב שולען ווערט געמיינט צו פארשטאַרקען צוריק דעם פונדאַמענט פון דאָס יודישע הויז, וועלכען די בייזע וואסערען האָבען אונטערגעשווענקט, אַריינצוברענגען א שטראָם פון ליכטיגקייט אין דער נעבעלדיגער אַטמאָספערע.

דער דאָזיגער רוף האָט ענדליך איך דערלאנגט אויף די קרעסען, אויך דאָ האָט מען זיך אַרומגעזעהען, אז די איינציגע לעזונג פון דער הנוך־פראגע ליגט אין די „בית יעקב" שולען; וואָס מעהר „בית יעקב" שולען מיר וועלען האָבען, אלס פעסטער וועט דאָס גאַנצע ערציהונגס־וועזען אויסזעהן ווייל „מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך" — איין שטראַהל ליכטיגקייט פאַרשטויסט אַ פול הויז מיט פינסטערניש.

און ווייל די דאָזיגע בית יעקב שולען זענען דאָס די „אַנטי־פראָגרעס" מיטלען זענען זיי, אזוי ווי דער פראָגרעס אליין, געקומען אויף די קרעסען פיל שפּעטער. עס זענען געוויס פאַרהאַן נאָך פיל אנדערע אורזאַכען צו דער דאָזיגער פעשפּעטיגונג, מעגליך, אז אויף די קרעסען איז דער צוזאַמענבונד פון די עלטערן מיט די קינדער נאָך נישט אינגאנצען אָפּגעריסען געוואָרען, מעגליך, אז די צוואנגס־שולע האָט דאָ נאָך נישט געשלאָגען קיין טיפע וואָרצלען, ווי דאָס זאָל נישט זיין, ביי היינטיגען טאָג, פערשטעהען שוין אלע, אַז די בית־יעקב־שולען זענען א נויטווענדיגקייט אויך אויף די קרעסען. די איינציגע שולען, וועלכע זענען דאָ געגרינדערט געוואָרען קענען זיין דער לעבעדיגער עדות אויף זייער נויטווענדיגקייט. עס דאַרף אָבער פיל מעהר געטהון ווערען אין דער ריכטונג, און די קרעסען צו הילף מוזען קומען די אָרגאַניזאַטאָרען פון דער בית יעקב בעוועגונג אין קאָנגרעס פוילען!

די לאָזונג דאַרף זיין: יעדע בית־יעקב שולע אויף די קרעסען איז אַ פּאָרט צו דער גרויסער בית־יעקב פעסטונג, וואָס איז מיט שווייס און בלוט אויסגעבויט געוואָרען אין קאָנגרעס פוילען

מוטערליכקייט

הרב משה חיים לויא

אב"ד ור"מ דק"ק עפּעריעס (טשעכאָסלאָוואַקיי)

ג.

מוטער : געפיהל.

דאָס בעוואוסטזיין „איך בין א מוטער", וואָס פיהרט די יוגענד צום ערנסט און פאָרמט די טאָכטער צו ווערען א פרוי; אָט דאָס בעוואוסטזיין צייטיגט טיף אין הארץ, די פעראַנטוואָרטליכקייט פון מוטערשאפט.

דעם העכסטען פונקט פון דעם פרויענדאָזיין האָט די נאַטירליכע פרוי דערגרייכט דורכ'ן ווערען א מוטער.

ווער קען אָפּשאצען די מינוט פון אין־סוף־דיג גליק ווען עס קומט די הימלדיגע מתנה: ווען דאָס קינד ווערט, צו דער מוטער געגעבען!

מיט וויפיל נישט געחלומ'טע, און קיינמאָל פריער נישט בעגריפענער אינערליכער רייכקייט ווערט איהר לעבען דערמיט בעשענקט!

ווער איז דען ביכולת צו שילדערן די מינוט, ווען ס'קינד ווערט צום ערשטען מאָל אין די הענד פון דער יונגער מוטער ווייך און רוהיג אנטשלאָפען?

איז דען איבערהויפּט א דוגמא פערהאַנדען צו דעם הארץ־געפיהל וואָס די מוטער שפירט ווען ס'קינד גראָבט איין ס'קעפּיל אין איהר האַנד, פיל מיט אונבעגרעניצטען פערטרויען אין זיין גאנצער הילפלאָזיגקייט?

ווי מעכטיג און געוואלדיג איז דאָס דאנקבארקייט'ס געפיהל פון דער מוטער צו השי"ת אין אזא איידעלער מינוט!

די מוטער, וואָס האָט קיין קינד נישט געהעריג ערצויגען און האָט'ס נישט מוטיג געשיצט פאר די פערשידענע סכנות, אין וועלכע דאָס יונגע עפּעלע שוועבט; די, וואָס איז נישט אין לייד, אין האָפענונג און דאנק אַרומגעשווימען — די פרוי

קאָן נישט די שמערצען די לוסט און דעם נחת פון דער וועלט. גאָרנישט אין דער וועלט קאָן דאָס גליק פון מוטערשאַפט איבערקלינגען.

יאָ, דורך דער מוטערשאפט האָט די פרוי דאָס העכסטע גליק'ס־געפיהל דערגרייכט. די העכסטע פעהיגקייט גליק צו בעווייזען, צו געבען און צו בעקומען...

די מוטער איז אָבער נישט אונדאַנקבאר געבליבען. איהר מוטער־פליכט און מוטער־ליבע וואָס בינדט צו זיך דאָס קינד מעהר ווי אלע ברידער אויף דער וועלט, איז אַ ענטפער אויף דער ג—טליכער מתנה: קינד.

יעדע מוטער, וועלכע טראָגט דעם טיטול מוטער מיט ווירדע און שטאָלץ איז בעוואוסטזיניג פון דעם פעראַנטוואָרטליכקייט'ס־געפיהל. זי ווייסט אז דאָס קינד נויטיגט זיך צו זיין וואקסען: זיין גייסטיגער, קערפּערליכער און זעעלישער ערציהונג דאָס בעזונען פון די הייסע שטראַהלען פון מוטער־ליבע. יעדע איידעלע מאַמע ווייסט, אז אָהן דער זון, ווערט דער צארטער שורש „קינד" פערוועלקט, פערדארט...

מיט גרויס דרך־ארץ האָבען מיר זיך תמיד בעצויגען צו דעם בעגריף מוטער. אונזער תנ"ך און גמרא איז פיל מיט ביישפּילען פון העכסטען כבוד וואָס אונזערע גרויסע אונזערע הייליגע פיהרער האָבען זייערע מוטער'ס צוגעטיילט.

ווען ר' יוסף האָט געהערט די שטימע פון זיין מוטער פלעגט ער זאָגען: כ'וועל מיך אויפשטעלען פאַר דער שכינה וואָס קומט (קידושין ל"א) און די גמרא קומט צו דער מסקנא: „עס איז בעקאַנט פאַר השי"ת וואָס האָט די וועלט בעשאַפען, אַז דער יוד האלט בכבוד'ער די מוטער פונם פאָטער". (קידושין ל') זי האָט'ס עהרליך פערדינט. מיר בייגען זיך, טאַקי דעריבער אין גרויס כבוד פאַר דער אָפּזאָגונג'ס־פעהיגקייט פון דער ערנסטער מוטער. זי די ערנסטע טרייע מוטער פערשטעהט ריכטיג די גרויסע פעראנטוואָרטליכקייט וואָס איז פערבונדען מיט'ן בעווייזען א ניי לעבען. זי קאָן און ווייסט מותר צו זיין אויף אַלעם, ווען זי געפינט פאַר נוצליך פאַר דער עקזיסטענץ־פעהיגקייט פון איהרע צוקונפטיגע דורות.

דאָס לעבען פון קינד זאָל ווי דער אייגענער פולס־שלאַג זיין...

דעמאָלט וועט איהר מוטער און אייערע טעכטער דאָס גרויסע פערטרויען וועקען; נאָר דעמאָלט וועלן זיי טראָגן דעם דראַנג צו זעלבסטשטענדיגקייט און טראָגן דער ליבע צו פריי־הייט, צו אייך האַרציג און פערטרויט פערבינדען זיין.

מוטער און טאָכטער מוזען זיך אינערליך דערנעהנטערן!

דאס יודענטום אין גאליציען *)

— פון הלל זיידמאַן, טאַרנאָפּאָל —

„זכור ימות עולם, בינו שנות דור ודור". (דברים ל"ב)
זכור—איז לשון יחיד, בינו—לשון רבים. —געדענקען געשיכטע, קען יעדער גלייך,—פערשטעהען אָבער, פערשטעהט יעדער לויט זיין שכל און לויט זיין דענקונגס־אַרט!

אָנשטאָט א פאָרוואָרט

מ'מוז מודה זיין אז אלע היסטאָריקער פונ'ם פרייען לאַגער, אָנגעהויבען פון גרעץ, יאָסט, נוסבוים, ביז די היינטיגע: דובנאָוו, קלויזנער, שמחוני, באַלאַבאַן, שאָר, שיפּער, הירשהאָרן און אַנדערע, — האָבען גרויסע פערדינסטען פאַר דער יודישער געשיכטע. אַ דאַנק זייער מיה און אַרבייט איז אויפגעדעקט און קלאָר געוואָרען אַ סך פון דער יודישער פערגאנגענהייט. מ'מוז אָבער אויך קאָנסטאַנטירען, אַז זייער בעלייכטונג פון פיל היסטאָרישע געשעהענישען, פון ששת ימי בראשית אָן ביז די פערשידענע קאמפען געגען די צדוקים, בריונים, קראים, העלעניסטען, ובפרט ביי די צייטען אין וועלכע ס'געפונען זיך די וואָרצלען פון די היינטיגע פערהעלטעניסען, ווי די רעפאָרם בעוועגונג, השכ"ה א. אז. וו.—איז דורכאויס סוביעקטיוו.

איך געה נישט איין דערינען, צי איז עס געטהון מיט א בעזונדערער כונה, כדי צו ווייזען די ריכטיגקייט פון זייער היסטאָריאָזאָפיע, — אָדער צי האָבען זיי — האָבענדיג אַ פרייען מאָדערנעם קוק אויפ'ן גאַנג פון דער יודישער געשיכטע, — פשוט נישט געקענט אנדערש זעהען די יודישע פערגאַנגענהייט, ווי נאָר דורכ'ן פריזמאַט פון זייערע אַנשויאונגען און טעאָריעס, — אַ פאַקט איז, אז זייער בעלייכטונג פון פיל היסטאָרישע פאַקטען איז איינזייטיג און — ווי כ'וועל מיך בעמיהען צו בעווייזען, — נישט ריכטיג.

ווייל פונקט ווי פונ'ם ריין יודישען שטאַנדפונקט. פונ'ם שטאַנדפונקט פון נצח ישראל, — האָבען געהאַט רעכט די תנאי התלמוד און נישט די צדוקים, — די חשמונאים און נישט די העלעניסטען, — רב האי גאון און נישט די קראים, — די קעמפער געגען פאלשען משיח און נישט שבתי צבי, — פונקט ווי די ערשטע האָבען דערהאַלטען און בעפעסטיגט די יסודות פון יודישקייט און די צווייטע האָבען זיי צושטערט, — אזוי האָבען אויך געהאַט רעכט די אָרטאָדאָקסישע יודען און נישט די רעפאָרמאַטאָרען, — ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל און נישט האָלדהיים און גייגער, — דער „חתם סופר" זצ"ל און נישט האָרינער וסיעתו, און אַזוי אויך אין גאַליציען, דער „ישועות יעקב" זצ"ל און נישט הערץ האָמבערג, — ר' שמעון סופר און נישט די „פאַרטשריטלעכע" און משכילים.

*) מיט פיל צופרידענהייט גיבען מיר די וויכטיגע געשיכטליכע אָפּהאַנדלונג פון אונזער חשוב'ן מיטאַרבייטער ה' הלל זיידמאַן. ה' זיידמאַן געהער צו די בעסטע קענער פון יודישער געשיכטע אין פוילען און זיינע ארויסגעזאָגטע מיינונגען, פערדינען פיל אויפמערקזאמקייט פון אונזערע ח' לעזערינס און לעזער. אלס אַנ'אַרבייט פון א מענשען מיט א רעל ג־עז־טראַדיציאָנעלער יודישער וועלטאַנשאויאונג, אנטפלעקט פאר אונז דער יונגער היסטאָריקער ה' זיידמאַן פיל נישט בעקאנטע מאָמענטען און פאקטען פון יודישער פערגאנגענהייט אין גאַליציען, פאַרוואָס דער לעזער־עולם וועט איהם געוויס זיין דאַנקבאַר.

און וויל עמיצער דערין צווייפלען, — (און ס'זענען דאָך טאקי דאָ ערנסטע היסטאָריקער, ווי דער פאָרשער פון יודישער געשיכטע אין פוילען ד"ר מ. באלאבאן, אָדער פראָפ. ש. דובנאָוו, וועלכע שטעלען פאָר דעם „חתם סופר", „ישועות יעקב", הרב דוב מייזלש, ר' שמעון סופר און די חסידישע רביים, — פאר פינסטערע פאנאטיקער און קאָהן, פערל י. ל. ראפאפאָרט און זייער חברי' — פאר עהרליכע מארטירער פונ'ם פראָגרעס) — דאן זאָל ער זיך אומקוקען אויף די קינדער און תלמידים פון די מענדעלזאָנ'ס, האָמבערג'ס, גייגער'ס; און ביי אונז אין פוילען: — פון די פערלס, קראָכמאלס, סלאָנימסקיס, מענקעס א. אז. וו.—וועט ער זעהן, אז זיי אלע האָבען נאָר געלאָזט פורץ גדר זיין, א ביסעל ציוויליזירען די „פינסטערע מאסען", — און זייער דרך האָט — ווי ס'האָבען עס מיט זייער געזונטען חוש דערפיהלט די גדולי הדור, — געפיהרט צו אסימילאציע, אָבטריניגקייט, צו שמד! — זייער דרך איז געווען אזעלכער, ווי ס'האָט דאָס בעצייכענט דער בערדיטשעווער רב זצ"ל: כל באיה לא ישובון. די, אויף וועלכע די „קולטור-טרעגער" האָבען געמאכט זייערע געפעהרליכע עקספערימענטען, געפונען זיך שוין נישט מעהר אין יודישען לאגער. זיי האָבען קאָנסעקווענט דורכגעמאכט דעם וועג פון פאָרטשריט, רעפאָרם, אסימילאציע ביז... שמד.

ווען מ'זעהט דעריבער היינט די פירות פון דער זעטיגקייט פון די „פאָרטגעשריטענע", פערשטעהט מען ערשט די גרויסע סכנה, וואָס ס'האָט געדראָהט דעם יודענטום מצד זיי. מ'פערשטעהט אויך די אונשטערבליכע פערדינסטען פון די דעמאָלסדיגע מנהיגי היהדות, די עומדים בפרץ, וועלכע האָבען ווי די אמאָליגע מכבים, מוטיג און העלדיש, מיט מסירת נפש און טאקי מיט פאנאטיזם, ווי די פרייע היסטאָריקער בעצייכנען עס,—פערטיידיגט דאָס יודענטום פאר'ן העלעניזם פונ'ם 18, 19-טען יאָהר הונדערט און פון אלע צייטען און אלע דורות.

ביז היינט האָט נאָך ליידער קיינער נישט פון די אָרטאָדאָקסישע שרייבער בעארבייט די יוד. געשיכטע אין גאליציען, ווי ס'איז בכלל זעהר ווייניג געטהון געוואָרען אויף דעם דאָזיגען געביט. כ'וועל דעריבער פרובען דאָ געבען א קורצען איבערבליק (אויף וויפיל ס'וועלען עס ערלויבען די ענגע ראהמען פון דער אָבהאנדלונג), פון דער יודישער געשיכטע אין גאליציען און אויך פון דער געגענווארט פונ'ם היינטיגען גאליצישען יודענטום.

1, היסטאָרישער איבערבליק

I

די עלטסטע יודישע ישובים אין גאליציען.

די עלטסטע — אין פוילען — יודישע ישובים געפונען זיך אין גאליציען. אהין האָבען צום אלעם ערשטען געשטראָמט די פערפאָלגטע יודישע מאסען, וועלכע האָבען זיך געראטעוועט פון די אכזריות'דיגע רדיפות אין מערב-אייראָפא. דאָ געפונען זיך אויך די עלטסטע דענקמעלער פון דער יודישער פערגאנגענהייט אין פוילען.

אין פערשידענע שטעט אין גאליציען געפונען זיך מעהר **אלטע שוהלען, וועלכע** שטעלען פאָר דעם יודישען עלעמענט **אין דער** בוי-קונסט. דער עלטסטער בוי-דענקמאָל פונ'ם יודישען **מיטעלאלטער** און די עלטסטע שוהל אין **פוילען**, איז — **לויט דעם פאָרשער פון** יודישער ארכיטעקטור קרויטהאמער, — די שוהל אין קראָקאָ, אָדער בעסער געזאָגט, אויף **דער** דאָרטיגער יודישער פאָרשטאָט, קאזימיעזש. לויט דער **אָרטיגער** טראדיציע איז זי געבויט אין י. 1365 (שנת קי"ב).

א בעזונדערער זעהר כאראקטעריסטישער טיפ. **זענען די** פעסטונגס-שוהלען. זיי געפונען זיך אין קראָקא, (די אויבענדערמאָנטע), זשאָלקעוו, (זעה אילוסטראציע נומ' 1), טארנאָפאָל, (איל. נומ' 2) פשעוואָרסק און **רייש א.** זיי זענען אלע — חוץ דער קראָקאָווער שוהל, — **ענטשטאנען** אין די אומרוהיגע צייטען פון מלחמות אין 17 **יאָרהונדערט**, אלס קריעגס-פעסטונגען און זענען ענטשפרעכענד **דאצו** אויפגעבויט געוואָרען. דאָס זענען גרויסע מאָנומענטאלע געביידעס. די ווענד זענען גראָב פון מאסיווען שטארקען שטיין און איבער זיי געפונען זיך ארום דעם דאך — הויכע שטיינערנע ווענד וועלכע זענען בעציערט מיט שמאָלע פילאסטערן פערבונדען מיט בויגענארטיגע סקלעפיענעס און אויף וועלכע ס'געפונט זיך **א** דינער גראדליניגער גזימס. צווישען די פילאסטערן געפונען זיך קאלעכיגע אָדער פיער-עקיגע עפנונגען פאר די הארמאטען-לופעס. דער דאך איז ווייניג משופע, כדי **ס'זאָלען דאָרט קענען** שטעהן די קאנאָנען.

אין גאליציען זענען אויך ענטשטאנען די **עלטסטע אין** פוילען דריקערייען. דאָס ערשטע אין פוילען געדרוקטע **ספר** איז „שערי דירה" פון ר' יצחק פון דורען, וועלכ'ס **ס'איז** ערשינען אין י. 1534 אין קראָקא ביי די ברודער האליק. אין י. 1690 איז אין זשאָלקעוו געגרינדעט געוואָרען א **העברעאישע** דרוקעריי דורך אורי פייביש, דער אורפאָטער פון די **לעטערים** און מדפס.

ס'האָבען אין גאליציען **געלעבט וועלט-בעריהמטע גדולי** התורה, בפרט די רבנים פון קראָקא און לעמבערג, וועלכע **ציהען** זיך ווי א גאָלדענע קייט דורך לאנגע דורות און פיל **יאָרהונדערטער**. — דער ערשטער לעמבערגער רב, וואָס ווערט **ערגיץ** ווי דערמאנט איז הרב ר' יוסף אין יאָהר 1496. — א סך פריהער ווערט געבראכט אין די תשובות מהר"ם מרוטנבורג דער קראָקאָווער רב ר' יעקב הכהן, וועלכער האָט געלעבט אין די יאָהרען 90—1230. — אין משך **פון** דורות זענען געווען אין קראָקא און לעמבערג וועלט-גאונים, **וועלכע** האָבען גע'שמ'**ט** בכל תפוצות ישראל און וועמענס נעמען ווערען ביז היינט דערמאנט מיט גרויס יראת הכבוד. אין קראקא למשל — ר' משה איסרלי'ש, רמ"א; ר' יואל סירקוס, ב"ח; און פיל אנדערע. אין לעמבערג — ר' דוד הלוי טורי זהב (אילוסטראציע נומ' 3), **ר' צבי אשכנזי חכם צבי**, (אילוסטר. נמ' 4); ר' יהושע פאלק הכהן, סמ"**ע**, און פיל אנהערע, זכר צדיקים לברכה, **וועלכע האָבען בעלייכט** די וועלט מיט זייער גאונות.

II

אונטער דער הערשאפט פון עסטרייך.

אנ'אָפּגעזונדערט לאנד איז גאליציען געוואָרען **מיט'ן** איבערנעמען דורך עסטרייך אין י. 1772. אונטער דער הערשאפט פון קייזערין מאריע טערעסע. דעמאָלט האָט עס אייגענטליך ערשט בעקומען דעם נאָמען גאליציען.

פאר דעם-אונטער פוילישער הערשאפט—זענען די יודען געווען קאָנסאָלידירט און האָבען געהאט א גוט אָרגאניזירטע זעלבסט-פערוואלטונג מיט א גאניג ברייטע קאָמפעטענץ. **בראש פון** דער יודישער אויטאָנאָמיע איז געשטאנען דער **ועד ארבע ארצות**, וועלכער פלעגט זיך צוזאמענקומען צוויי מאָל אין יאָהר.

ווען עסטרייך האָט איבערגענומען גאליציען האָבען שוין **די יודישע** סיימען — ווי זיי ווערען אָפיציעל גערופען —נישט עקזיסטירט. טראָץ דעם פלעגען זיך פון צייט **צו** צייט צונויפקומען די פאָרשטעהער פון די יודישע **קהלות, כדי צו** בעראטען זיך איבער געמיינזאמע בודזשעט-פראגען **און צו** וועהלען די לאנדעס-רבנים. די יודישע קהלות האָבען אויסגענוצט זייערע פריהערדיגע רעכטען אויך אין דער צייט פון מאריא טערעסע. זיי האָבען ערלעדיגט די שטרייט-פראגען צווישען יודען, געזאָרגט וועגען רעליגיעזע בעדערפעניששען, וועגען רעליגיעזע **ערציהונג פון** דער יוגענד וכדומה. די קהלות האָבען אויך געהאַט דאָס רעכט **צו פראָפאנירען** דריי קאנדידאטען אויף לאנדעס-**רב, פון** וועלכע די רעגירונג האָט נאָמינירט איינעם. די ערשטע דריי קאנדידאטען זענען געווען: ר' יחזקאל לאנדוי, **דער נודע ביהודה** זצ"ל, ר' יהודה ליב בערנשטיין פון בראָד און ר' צבי הירש בערלינער. צוליב דעם וואָס דער **נודע** ביהודה האָט נישט געוואָלט רעזיגנירען פונ'ם רבנות אין **פראג**, — איז **נאָמינירט** געוואָרען פאר לאנדעס-רב **ר'** י. ל. בערנשטיין.

אין אלגעמיין האָט די יודישע אויטאָנאָמיע עקזיסטירט **אין דער** זעלבער פאָרם, וואָס ביי פוילען. די יודישע לאגע בכלל איז אויך כמעט נישט געענדערט געוואָרען, נישט אויף בעסער און נישט אויף ערגער. די קייזערין מאריא טערעסע, בעקומענדיג אונטער איהר הערשאפט אזוי פיל יודען — האָט שוין נישט געוואוסט וואָס מיט זיי צו טהון און האָט דעריבער איינגעפיהרט א „סטאטוס קוואָ" אויף אלע געביטען פונ'ם יודישען לעבען.

III

אונטער קייזער יאָזעף II

א שטארקער ענדערונג איז איינגעטרעטען **פאר יודען**, אונטער דער הערשאפט פון קייזער יאָזעף II. א ענדערונג **אויף** ערגער. הן עקאָנאָמיש, הן פאָליטיש הן גייסטיג. — (און **די** דאָזיגע שלעכטע לאגע האָט שוין געדויערט ביז דעם יאָהר 1848) —

די פערשידענע שטייערן, ווי **פון** כשר **פלייש, חתונה-**האָבען, ליכט-צינדען **אום** שבת, איינרייזען **און אויסרייזען** וכדומה—האָבען ווי א שווערע, נישט-דערטראָגבארע לאסט געדרוקט **די** יודישע **בעפעלקערונג**.

אין י. 1789 האָט **ער** ארויסגעגעבען דעם טרויריג-בעריהמטען „טאָלעראנציאָנס"-פאטענט, וועלכער האָט איינגעפיהרט **פאר** יודען גלייכבערעכטיגונג, אָבער **נאָר** אויפ'ן פאפיר. פאקטיש האָבען די אלע אנטי-יודישע געזעצען און שטייערן אויך ווייטער עקזיסטירט. אומגעקעהרט, זיי זענען נאָך מעהר **פערשארפט** געוואָרען. און ס'איז ארויפגעלעגט געוואָרען נאָך **פרישע שטייערן**, ווי פון ליכט-צינדען.

פאר דער כלומר'שטער „גלייכבערעכטיגונג" איז **אָפּגעשוואכט** און **כמעט צעשטערט** געוואָרען די יודישע אויטאָנאָמיע. ס'איז **צוגענומען געוואָרען ביי** די קהלות **און** רבנים דאָס רעכט **פון משפט'ן** יודען **און ס'איז** בכלל זעהר בעשרענקט געוואָרען זייער קאָמפעטענץ. די יודישע **צונויפגעבונדענקייט און** אָרגאניזאציע איז **צעשטערט** געוואָרען. דאגעגען די פליכט **פון שטייערן** איינמאָנען **איז** ווייטער געבליבען **אויף** די קהלות. **פאר** דעם **זענען** אלע **יודען געבליבען** סאָלידאריש **פעראנטוואָרטליך**.

א חוץ **דעם זענען בעגרעניצט** געוועזען די **שטעט**, אין וועלכע יודען מעגען וואוינען (דאָס פערשטארקען **פונ'ם** פריווילעגיום „דע נאָן טאָלעראנדיס יודעאוס"). און די **צאָהל** יודישע **איינוואוינער** אין די שטעט ווי זיי האָבען **יאָ** געהאט **וואוינ**רעכט. ס'איז אויך בעגרעניצט געווען די גאסען ווי יודען מעגען וואוינען, און יודען האָבען זיך געמוזט דושען אין די ענגע שמאָלע געטאָ-געסלעך.

אזוי האָט געזאָרגט **פאר** זיינע יודישע אונטערטאנען **דער אפּאָסטאָל פון** בילדונג און **פאָרטשריט**, קייזער יאָזעף II.

IV

די „קולטור"-טרעגער און די אָרטאָדאָקסיע.

דערפאר האָט יאָזעף 2 — אלס פראָגרעסיסט — געוואָלט מזכּה זיין די יודען מיט בילדונג און פאָרטשריט...

צו דעם צוועק האָט ער איינגעפיהרט אין יאָהר 1787 די **דייטש-יודישע שולען**. — און דאָ הויבט זיך אָן אין גאליציען דער לאנג-יעהריגער פערביסענער קאמף צווישען דעם קאָנסערוואטיווען תורה-טרייע יודענטום און די פאָרטשריטלער.

דאָס רעליגיעזע יודענטום האָט דערפיהלט די סכנה, וואָס דראָהט איהם מצד די דאָזיגע שולען, ווי ס'האָבען געלערנט אפקורסים, וועלכע האָבען בעטראכט די יודישע דינים, מנהגים, טראדיציעס, — פאר נוצלאָזע פוסטע צערעמאָניעס, און די רעליגיעזע יודען פאר א „פינסטערע מאסע". א חוץ דעם זענען דאָס עפ"י רוב געוועזען מענשען פון נידריגען מאָראלישען ניוואָ, און שלעכטען כאראקטער.

ס'איז דעריבער געוועזען קלאָר, אז די דאָזיגע לעהרער וועלען איינפרעגען אין דער יודישער יוגענד, פרעמדע קולטור, כפירה, האס און גרינגשעצונג צו יודען און יודישקייט, ווי ס'האָט זיך דערנאָך ווירקליך ארויסגעוויזען. די אָרטאָדאָקסישע יודען — דעם רוב בנין און רוב מנין פונ'ם דעמאָלסדיגען יודענטום, — האָבען זיך דעריבער מיט אלע כוחות געוועהרט געגען דער דאָזיגער בילדונג און געגען איהרע פערשפרייטער, טראָץ דעם וואָס דו „קולטור"-טרעגער האָבען געהאט די פולסטע אונטערשטיצונג מצד דער רעגירונג.

די יודישע קהלות זענען טאקי געצווינגען געוועזען דורך דער רעגירונג מיט יודיש געלד אויסצוהאלטען די ביי זיי פעראסטע שולען. די לעהרער אָבער פון די דייטש-יודישע שולען — זענען באַיקאָטירט און מיט אלע מיטלען בעקעמפט געוואָרען. — די קינדער האָט מען — טראָץ דעם **געזעצליכען שולצוואנג**, — אין די דאָזיגע שולען נישט געשיקט. א טייל האָבען ארויסגענומען פאר די קינדער קראנקהייטס-צייגנישען. א טייל האָבען צוגענומען פריוואט-לעהרער, אנדערע האָבען אוועקגעשיקט די קינדער אין די שטעט, ווי ס'זענען נישט געוועזען קיין שולען און אזוי האָט מען זיך געוועהרט געגען די נעסטען פון כפירה און אסימילאציע.

די דייטש-יודישע שולען האָבען דעריבער געהאט א זעהר שוואכע שילער-פרעקווענץ. כדי אָבער דאָס צו פערמיידען — האָט די רעגירונג ארויסגעגעבען אין י. 1792 א געזעץ, לויט וועלכען קיין יוד האָט נישט געטאָרט חתונה האָבען, נישט האָבענדיג געענדיגט די נאָרמאל-שול. — אָבער אויך דאָס האָט נישט געהאָלפען. מ'האָט צוגענומען פריוואט-לעהרער און דאן אָפּגעגעבען פריפונג פאר די — דערצו געשאפענע קאָמיסיעס. ז'האָט נאָר געהאט דעם פועל יוצא, אז די לעהרער האָבען געהאט א נייעם מקור פרנסה און די יודישע קינדער האָבען געמוזט קענען אויסענוועניג עטליכע רעליגיעזע פאָרמולען אויף דייטש.

אזוי ווערט דערציילט א אנעקדאָט וועגען אזא הייראטס-קאנדידאט וועלכער האָט געמוזט חדשים לאנג חזר'ן די עשרת הדברות אויף דייטש, צו דער פריפונג. קומענדיג פאר דער פריפונגס-קאָמיסיע האָט דער בעאמטער געגעבען א געשריי: „ווער ביזט דו?" — דערויף האָט דער דערשראָקענער יונגערמאן אָנגעהויבען צו רעציטירען: „איך בין דער עוויגער דער דיך הינויסגעצאָגען"...

(די אילוסטראציעס וועלען מיר ברענגען אין די ווייטערע נומערן)

דער תלמוד

רבי שמשון רפאל ד״ר הירש זצ״ל

עס איז כמעט נישט פערהאן קיין אַנדער שריפטליך ווערק, וואָס האָט אזוי לאנג אויסגעבילדעט און געפּאָרעמט די גייסטיגע, זיטליכע, סאָציאלע און געזעלשאפטליכע ,ענטוויקלונג פון א גאנץ פאָלק, פון זיין פריהערסטער צייט ביז צו דער געגענוואַרט, ווי דער תּלמוד. דער תּלמוד האָט גאנצע יאָהר־הונדערטער ערצויגען דאָס יודישע פאָלק. מיט א לאַנגער צייט צוריק, איידער דער תּלמוד איז געוואָרען א תּורה שבכתב, וואָס האָט זיך לויט דער היינטיגער אייראָפּעאישער צייט־רעכנונג אָנגעהויבען מיט׳ן דריטען יאָהר־הונדערט, איז זיין אינהאַלט איבערגעליפערט געוואָרען פון מויל צו מויל דורך גאנצע דורות און אזוי נאָך האָט ער געווירקט אויף די גייסטער און געמיטער פון דער יודישער נאַציע. דער תּלמוד איז נישט מעהר ווי א רעזוערוואר, אין וועלכען עס זענען אָנגעזאמעלט די פאַרהאַנענע דערקלערונגען, אויפקלערונגען, באורים און קאָמענטארען פון די דינים און געזעצען, וואָס זענען שריפטליך פאַרהאַנען אין תּנ״ך. דער קערן פון די איבערליפערונגען דערגרייכט ביז צו משה רבינו. ער האָט די געזעצען געהערט פון ג–ט׳ס מויל און האָט זי, אלס געטליכע לעהרע איבערגעגעבען זיין פאָלק. אזוי נאָך האָט דער אינהאַלט פון תּלמוד אַ געטליכע אָבשטאמונג. אין משך פון די פערציג יאָהר, וואָס די יודען האָבען געוואנדערט אין דער מדבר האָט ער זיי איינגעפלאנצט אין די הערצער און מוחות פון זיין פאָלק. כדי ג–ט׳ס וואָרט זאָל קלאָר און גענוי פאַרשטאנען ווערען און זאָל פערנעמען אַן אָרט אין געוועהנליכען טאָג־טעגליכען לעבען דארף עס האָבען געוויע אויסטייטשונגען. אלע געזעצען זענען לכתחילה מינדליך געלערנט געוואָרען. אז משה האָט פאר זיין פטירה שריפטליך איבערגעגעבען די געזעצען דעם פאָלק, זענען זיי שוין לאנג בעקאנט געווען צווישען די יודען.

דער אופן, ווי אזוי דער תּנ״ך זאָל געלייענט ווערען געהערט אויך צו דער מינדליכער איבערליפערונג. נאָך היינט זענען די זאצען פון אונזער תּורה אָהן וואָקאַלען, אקצענט־צייכענס און פּערזיפיקאַציע, וואָס אַלע דריי, איז בעוויזען געוואָרען, שטאמען זיי פון דער שפּעטערדיגער צייט. זיי זענען נאָר אויפגעשריבען געוואָרען, כדי פעסטצוהאַלטען מיט שריפט־צייכענס די מינדליך איבערגעליפערטע תּורה. דאָס איינפאכע לעזען דעם תּנ״ך שטיצט זיך דעריבער אויף איבערליפערונגען, אויף דעם, וואָס איז איבערגעגעבען, איבערגעליפערט געוואָרען דורך די זעלבע דורות און מענער, וואָס האָבען אויך די אויפקלערונגען, וואָס געפינען זיך אין תּלמוד, איבערגעליפערט.

ווען עס איז אמאָל געקומען א געצענדינער צו ר׳ הלל און דערקלערט, אז ער ווערט א יוד דערמיט, וואָס ער אָנערקענט די שריפטליכע דינים, האָט איהם דער גרויסער לעהרער געגעבען צו פערשטעהן, אז ער אליין מוז איהם אויסלערנען משיג צו זיין די שריפטליכע געזעצען פון דער מינדליך איבערגעליפערטער תּורה.

א חוץ די דאָזיגע ביז צו משה רבינו דערגרייכענדע איבערליפערונגען ענטהאַלט אויך דער תּלמוד רעכטליכע און בעלעהרענדע אָבפאסונגען, ענטשיידונגען און אויפקלערונגען פון שפּעטערדיגע געזעץ־לעהרער און חכמים. דאָס דאָזיגע מאַטעריאל, וואָס בעהאנדעלט דאָס געזעץ, בילדעט דעם הויפּט־אינהאַלט פון תּלמוד, דעם טייל, וואָס רופט זיך הלכה.

דער אגדה׳שער טייל ענטהאַלט, ווי דער מדרש, ערקלערונגען פון פערשידענע ערטער פון תּנ״ך, משלים, לעגענדען, שפּרוכען, עפּיגראמען, אויך א סך אַנדערע וויסענשאפטען, ווי מעדיצין, נאטור־וויסענשאפטען ווערען אַריינגעצויגען אין תּלמוד.

דער תּלמוד בעשטעהט פון צוויי ווערק. דאָס עלטערע, די משנה, ענטהאַלט די מינדליך פערהאַנענע איבערליפערונגען אין קורץ־געפאסטע שורות. לערך 250 יאָהר שפּעטער זענען אויך די מינדליכע ערקלערונגען צו דער משנה געוואָרען צוזאמענגענומען אין א שריפטליך ווערק, וואָס מיר רופען גמרא. די גמרא איז אַ ווערק פון פיל בענדער. איהר שטאָף איז בעאַרבייט געוואָרען אין ישיבות פון ארץ ישראל און פון בבל.

דער תּלמוד איז נישט בלויז עפּעס אַ נעבען־זאך פון יודענטום. ער איז דער איינציגער קוואל, פון וועלכען עס איז געפלאָסען און פליסט דאָס יודישקייט, דער גרונד, אויף וועלכען דאָס יודענטום רוהט, די לעבענס־נשמה, וואָס גיט חיות דעם יודענטום און האַלט אויף זיין קיום.

דעם תּלמוד און נישט עפּעס אנדערש האָבען מיר צו פערדאַנקען, וואָס מיר האָבען געקענט אויסהאַלטען אין דעם פיל־געפּרובטען לעבען, דעם תּלמוד האָבען מיר צו פערדאַנקען אונזער האַרטע געטריישאפט צום יודישען דת. אין נאָמען פון תּלמוד האָבען מיר זיך געלאָזט ברענען אויף די שייטער־הויפענס פון שפאַניען און פּאָרטוגאַל; פון תּלמוד שטאַמען די טוגענדען פון זיטליכקייט, פון פאמיליען־לעבען, די ליבשאַפט פון די עלטערן צו די קינדער און פון די קינדער צו די עלטערן; פון תּלמוד ווייסען מיר, ווי אַזוי איינצואָרדענען דאָס קהלה־לעבען, דאָס פאַמיליען־לעבען! אלע אייגענשאַפטען, מידות און מעלות פון יודישען כאראַקטער האָט דער תּלמוד געשאַפען!

אַ האַרציגען מזל־טוב ווינשען מיר אונזער פריינדין פרל. מנוחה דאבריש קנאבלעוויטש (דוואָהרט) צו איהר פער־לאָבונג מיט ה׳ שמואל אלימלך לעווענטהאַל (זאווירטשע)

— איהר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד
✖ אויף די בערג פון יהודה און ירושלים ::

נעכא ראק, לאה רודאלף, שיינא הערשבערג,
מרים קאָהן, פעסא טרויבע דוואָהרט

א האַרציגען מזל־טוב ווינשען מיר אונזער אידעען־שוועסטער נחמה פראָהמאַן צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ שפּירא.
קריינדל גרינבוים מיט איהר גרופּע ביי „בנות אגודת ישראל״.

זאווירטשע

רבי לוי

בתי׳ פּאָאלי

(פון דייטש)

באלאדע

אין אַלטען, קעניגליכען פראָג
לערנט ר׳ לוי שטעטס די תּורה,
יעדען טאָג ביז שפּעט אין נאַכט
גיט ער אָפּ אַ לויב דעם בורא.

אומעטום איז ער בעקאַנט,
מען שטראָמט צו איהם פון יעדען אָרט,
אויף פרעמדער ערד, אויף ווייטען לאַנד,
קלינגט און וועקט זיין הייליג וואָרט.

דער גרויסער רבי—רופט מען איהם,
ווייל דער פאַרבאָרגענער סוד
פון יעדער זאַך איז איהם באַוואוסט,
איהם באַקאַנט און איהם פאַרטרויט.

דאָס גלאַנץ פון הויכען ליכט עס פלאַמט
אין זיינע אויגען לייכט קלאָר,
ווי דער זילבער און קריסטאָל
איז דאָס גראָ פון זיינע האָר.

עס איז יעצט טיפע נאַכט אויף גרויסער וועלט
די ערד זי ליגט אין שלאָף פאַרשמאַכט,
דער רבי, וועלכער האָט געוואַכט,
האָט ענדלעך אויך געמאַכט שוין נאַכט.

ער איז געגאַנגען שוין צו רוה,
די גלידער ליגען אויסגעשטרעקט,
זיין גייסט זיין טיפער רוהט נאָר נישט,
אַ חלום האָט איהם אויפגעוועקט.

אין בית־המקדש – חלומט ער –
געפינט ער זיך אין מיטען זאַל,
עס איז פאַרזאַמעלט דאָס גרויסע פאָלק,
פון גאַנצען לאַנד, פון איבעראַל.

ווי הערליך עס זענען לויים געזאַנגען,
עס שוועבען די קלאַנגען צום הימעל אַרויף,
נאָר פלוצלונג קומט אָן דער מלאך המות
דורך אַ טויער, וואָס עפענט זיך אויף.

ער זעהט איהם אַדורכגעהן אינ׳ם זאַל
און לייגט מיט זיין שווערד פיל מענשען אַוועק,
ער אָטעמט מיט טויט אין דעם בית־המקדש,
און זייהעט מיט אומגליק אָהן סוף און אָהן עק.

עס מעהרען זיך בערגער מיט מתים,
און וואָס וואַקסען אַלץ העכער אַרויף;
עס שוידערט דער רבי פון שרעקליכען וואונדער,
און אומענדליכער צער אין האַרצען וואַכט אויף.

ער קוקט זיך אַרום און דערזעהט ווי עס ליגען
די תּלמידים די בעסטע, וואָס ר׳האָט אַזוי ליב,
די אויגען זיי זענען פאַרגלייזטע און שטומע,
און וואַרטען צו ווערען אין גרוב.

עס לויפט ווי אין וואַנזין דער רבי
אַרויס אויפ׳ן הויף און ער טרעפט דאָרט דעם מלאך
פון טויט, און ער קוקט אויף ר׳ לוי׳ן מיט אויגען
מיט גלוסטיגע, ס׳פּנים איז ווייס איהם ווי קאַלך.

די שווערד איז פערבלוטיגט אין גליווער אין רויטען,
די אויגען זיי פלאַמען, ווי פייער און בראַנד,
די ליפּען פער׳עקשנט, פאַרקריצט און פאַרביסען,
אַ בלאַט פון אַ בוים האַלט זיין האַנט.

עס וואַרפט זיך אַרויף אויפ׳ן מלאך דער רבי,
און רייסט איהם דאָס בלאַט פון זיין האַנט,
„גראַטעוועט!״ רופט אויס פון ערגיץ אַ שטימע
גראַטעוועט איז איצט דער שטאָלץ פון לאַנד.

— — — — — — — — — —

דאָ וועקט זיך דער רבי פונ׳ם שלאָף
און קוקט זיך אַרום אין זיין צימער.
ס׳איז גאָרנישט, די שטוב איז ווי שטעטס,
ס׳זעהט זיך פון דרויסען אַ זוניגער שימער.

אַ צייט איז אַוועק און אַ נס איז געשעהן
אַ פּאָר וואָכען איז קיין יוד נישט געשטאָרבען אין פּראָג,
מען האָט נישט קיין לויה אויף גאַסען געזעהן,
און פרעהליך אין שמחה אַוועק איז דער טאָג.

נאָר איינמאָל, אוי וועה, דער שמש אַריין איז
אין צימער צום רבי׳ן—דאָ ווייסט איהם אַ פחד די הויט,
שטיל און בנעימות, מיט אויגען פאַרמאַכטע,
דער הייליגער רבי ר׳ לוי ליגט טויט!

(פון דייטשלענדער׳ס זאמעל־בוך „שם ויפת״)

פריהלינגס־ליד

פון רבי שלמה אַלחריזי

די לבנה־שיין ברענגט נייע פרייד,
אין גאָרטען ג–ט׳ס מיין פריינד, אַך, קום,
די קנאָספּע עפענט זיך אין פריהלינס־צייט,
עס בליהט אויף יעדעס גרעזעל, יעדע בלום!

אויף אַלע בערגער הערט מען איצט געזאַנגען,
אָ, פאָלג, מיין פריינד דעם רוף פון פעלד,
פון אַלע בלומען רופט מען לאַנג:
זייַ פרעהליך, פרעהליך אויף דער וועלט!

בלעטער פון מיין טאג-בוך / שרה שענירער

(זעה ב"י זשורנאל № 40)

בין איך שוין טאקי באמת די לעצטע נאַכט אין וויען? צי טאקי אויף מאָרגען זאָל איך שוין זיין צוריק אין קראָקא און קענען צוטרעטען מיינע פּלענער צו פערווירקליכען? -- אפשר האַלט איך שוין נאָהנט ביים ציעל!

יאָ, זייט דעם ערשטען פאָרטראַג פון הרב פלעש בין איך געוואָרען א אָפטער גאַסט אין דער שוהל פון דער שטומפערגאס. איך האָב מיר קיין שום שטערונג נישט צוגעלאָזט, עס האָט געמעגט זיין דאָס ערגסטע וועטער, עס האָבען גע־מעגט פּאָרקומען די שרעקליכסטע אומרוהען ווי עס פלעגט אָפט טרעפען אין דער מלחמה-צייט; איך בין געוואָרען א שטענדיגע צוהערערין פון ד"ר פלעש'ס שעורים פון חומש, תהלים, פרק און זיינע טיפזיניגע פאָרטראַגען איבער די פערשידענסטע פּראָבלעמען און וואָס מעהר אַלץ ווייטער, האָט געעגבערט מיין מוח די פראַגע: ווי קומען אַמאָל אהער די יודישע מיידלעך פון פוילען, דאָס אַלץ צו הערען, דאָס אלץ צו וויסען?...

דער זייגער שטעהט נישט אויף אַ אָרט און מיינע מחשבות בעוועגען זיך צוזאַמען מיט'ן צייט-לויף און מיין הארץ קלאַפּט אין פיבער, ווי אַזוי מען וועט אויפנעמען אין קראָקא מיין געדאַנק צו שאַפען אַ ערציהונגס-אנשטאַלט פאר דער יודישער טאָכטער אין רעליגיעזען גייסט.

איך ווייס שוין אַפילו ווי אַזוי מען וועט אין קראָקא מקבל-פנים זיין דעמדאָזיגען געדאַנק. וואָס — וועט מען פרעגען — אין צוואַנציגסטען יאָרהונדערט ווילסטו צוריקפיהרען די יודישע טעכטער צו פרומקייט און רעליגיעזיטעט? אין דערזעל־בער צייט האָט אָבער א געהיימניספולע שטימע צו מיר גערופען. „דו מוזט פערווירקליכען דעם אידעאַל פון שאַפען א רעליגיעזע טעכטער-שול בכדי צו ראַטעווען דאָס יודישע פרויען-דור פאַר'ן גייסט פון ישראל סבא"!

איך האָב מיר דעריבער פאָרגענומען קודם-כל צוזאמענ־צורופען ווען איך וועל צוריקקומען אַ היים אַ פערזאַמלונג פון יודישע פרויען און פאַר זיי מיין פלאַן פאָרצושטעלען און דאָ האָט מיך געמונטערט דער מאמר פון אונזערע חכמים „כל כנסי' שהיא לשם שמים סופה להתקיים".

אויף דער רייזע פון וויען קיין קראקא בין איך אַלץ געווען פערנומען מיט'ן צוגרייטען דעם פלאַן פון דער קומענ־דיגער אַרבייט.

•

דאָס איז געווען אין סוף חודש אב פון יאָהר תרע"ח. שוין צוויי וואָכען בין איך צוריק אין מיין אלטער היים-שטאָט קראָקא און במשך דערדאָזיגער צייט איז מיר שוין עטוואָס געלונגען.

באַלד דעם ערשטען טאָג פון מיין אָנקומען קיין קראקא האָב איך מיינע פּלענער רעפערירט פאַר אַ בעקאַנטען קרייז פון רעליגיעזע פרויען. נאַטירליך די פרומסטע פרויען פון שטאָט; טאקי זיי האָבען די ערשטע מיט גרויס שמחה מיין געדאַנק אויפגענומען. נישט לייכט איז מיר אָנגעקומען אויסצוגעפונען א לאָקאַל פאר דער פערזאַמלונג, ערשט נאָך שווערע בעמיהונגען איז מיר געלונגען די ערשטע פערזאַמלונג געווידמעט דעם בית-יעקב-אידעאַל, צו שטאַנד צוברענגען אין לאָקאַל פון דעם קראָקעווער יתומים-פעראיין.

אָבער ווידער נייע זאָרג זענען ענטשטאַנען!

יאָ, די עלטערע פרויען זענען בעגייסטערט פון מיינע פּלענער אָבער די יוגענד, די צוקונפטיגע מוטער'ס פון ישראל, וואָס וועלען זיי דערצו זאָגען. צו וועלען זיי נישט אויסלאַכען מיך מיט מיינע פּלענער צוזאַמען?

פונדעסטוועגען בין איך פאָרט נישט פּעסימיסטיש געווען און באַלד אויף שבת אַרויסגעטרעטען מיט אַ פאָרטראַג פאר אַ פערזאַמלונג ביז 40 מיידלעך. דער פאָרטראַג איז געווען גע־ווידמעט ערקלערונגען איבער פרקי אבות און דער הויפט-געדאַנק האָט זיך געשטיצט אויף צו ערקלערען דעם זין דערפון וואָס דאָס פרק לערנען איז בעשטימט אויף שבת נאָכמיטאָג אין זומער-צייט. ווען איך בין געקומען אין מיין פאָרטראַג צו ער־קלערען דעם מאמר „ועשו סיג לתורה" האָב איך אָנגעוויזען דערויף אז די תורה קאָן מען פערגלייכען צו אַ שעהנעם גאָר־טען. אין וועלכען עס וואקסען די שענסטע בלומען און די גע־שמאקסטע פרוכטען און אַז דער גאָרטען זאָל נישט האָבען קיין צוים ארום, קאָנען שלעכטע מענשען און ווילדע חיות פערניכטען אלץ וואָס עס איז פערהאַנען דערינען. אזוי אויך האָבען אונ־זערע הייליגע חכמים געמאַכט אַ צוים אַרום דער תורה. מיר ווייסען למשל אַז פאַר חלול שבת קומט טויט-שטראָף מחללי׳ מות יומת, און אונזערע הייליגע חכמים האָבען דעריבער גע־מאַכט סיגים וגדרים נישט צוצוקומען צו קיין חלול שבת, אַזוי זענען פערהאַן די אסורים פון מוקצה און די אַלע זאַכען וואָס דורך זיי ווערט געטהון א מלאכה, טאָרען אין שבת באַלד אין דער האַנד אַריין נישט ווערען גענומען.

איך האָב געפיהלט אַז אַ גרויסען טייל פון די אַנוועזענדע האָבען מיך אָנגעקוקט ערשטוינט און פערוואונדערט וו—אָ אָ—ס! צו דעם האָט מען אונז דאָ אַ הער גערופען? ביי א סך האָט זיך בעוויזען א שמייכעל אויף די ליפען און אָהן אַ גוטען תמיד זענען זיי פערשוואונדען.

אזוי קאַלט און כמעט מיט גרינגשעצונג איז אויפגענומען געוואָרען מיין ערשטער פאָרטראַג און איך האָב זיך ערשט איבערצייגט ווי קאָלאָסאַל שווער עס וועט מיר אָנקומען מיין אַרבייט ווייטער צו פיהרען.

איך האָב מיך אָבער פריש אָנגעגורט און פערשטאַרקט ביי מיר די ענטשלאָסענהייט פון מיין אידעאַל נישט צו רע־זיגנירען... (פאָרטזעצונג קומט)

נחום אבלים!

הנני משתתף בצערם של ידידי היקרים הר' מרדכי בוימברג נ"י והד"ר אהרן לנגלבן נ"י למות עליהם אביהם ע"ה.

בעבודתם לטובת רעיוננו, רעיון החנוך החרדי— ימצאו נחומים.

א. ג. פרידנזון

מיר דריקען אויס אונזער טיפען מיטגעפיהל אונזער חברה שיינדל קעניגסבערג צום פריהצייטיגען טויט פון איהר מוטער ע"ה—אין דער ארבייט פאר אונזער אידעאַל זאָל דיך ג—ט טרייסטען! קריינדל גרינבוים

זאַווירטשע — מיט איהר גרופע ביי בנות אגודת ישראל

פרקי אבות, ענדע פון זייט 8

דאַווענט מיט כוונה, עסט שטאָלענט צוליב'ן חמין בשבת, לייגט זיך שלאָפען צוליב'ן ש'ינה ב'שבת ת'ענוג, טרינקט טהיי נאָכ'ן שלאָף צוליב'ן עונג שבת און עפּענט נאכהער אַ הייליגען ספר און פערזינגט זיך מיט'ן עדעלען, שעהנעם, זיסען גמרא ניגון, וועלכער ציהט אַרויס די נשמה פונ'ם צוהערער.

לאָמיר פון אזאַ סאָרט יודען נישט רעדען, לאָמיר אויך נישט רעדען פון דעם גרויסען געוואַלדיגען צד שכנגד, פון אָט דעם, וועלכער האָט זיך שוין מיט'ן יודישען דת גע'גט, וועל־כער האָט שוין אינגאַנצען פער'גופ'ט זיין נשמה און האָט שוין גאָר קיין בעגריף אין קדושת הדת, אין אייביגקייט און צו־קונפט. לאָמיר נאָר רעדען וועגען דעם געוועהנליכען, פשוט'ען סתם יוד, וואָס אַזעלכע זענען ביי אונז דאָ אַ סך, ב"ה, ביי וועלכע די גאַנצע 6 וואָכענדיגע טעג פערטריקענען זיין מאַרך און מחשבה און פער'חומר'ן זיין נשמה, אָט די גרויסע מאסע, וועלכע ווערען אין די ששת ימי המעשה אזוי פיל פער'תעשה'ט, דאָס זיי פערגעסען כמעט אינגאַנצען, אַז זיי פערמאָגען נאָך אַ רובריק אין קאָפּ, וועלכער פאָדערט זיך אויך אויסצופילען — די נשמה רובריק...

אָט דער גרויסער קלאָס מענש, ווען ער קומט צום „וביום השביעי" און וויל אויף א קורצע צייט פטור ווערען פון אָט דעם גרויסען טומעלדיגען הו-האַ-לעבען, פון דעם גרויסען שווערען פרנסה פּאַק זיך אויסלעזען אויף אַ קורצע צייט, און אָנשטאָט דעם וויל ער אויך דעם גייסטיגען טייל פון זיין „איך" צופרידענשטעלען, און הויבט אָן זוכען און קלערען: מיט וואָס? און זוכט און געפינט א וועלכען ס'איז ווערק. וואו ער געפינט אָבער ליידער נישט; ס'דוכט זיך איהם נאָר, אַז ער האָט גע־פונען, אָבער ס'איז א טעות. ער קוקט אין דעם ביכעל אריין און זעהט פאַר זיך, אמת, שורות, ווערטער, וועלכע שטעלען צו נויף אַ וועלכען ס'איז געדאַנק. ער זעהט פאַר זיך עמודים, דפים, וועלכע פערבינדען זיך נאָר מיט זיינע אויגען, ביי וועל־כע דער קשר האַלט זיך נאָר אַ קליינע ווײַלע, אָבער פאַר קיין פאַל פערבינדעט עס נישט מיט זיין נשמה, מיט וועלכע ס'דאַרף זיין א קשר של קיימא. ער געפינט דאָרט נישט דאָס וואָס זאָל איהם אָפּשיידען אינגאַנצען פון זיינע וואָכען טעג, דאָס וואָס ער קוקט דאָרט איז זעהר קורצזיכטיג, אַ טיפערען ווייטערן קוק, וועלכער זאָל איהם אַוועקפיהרען ווייט און הויך, פער־טראַכטען אין די ווייטע מרחקים און אין עפּעס אַנדערע גרע־סערע און שעהנערע מאָראַלישערע און גייסטיגערע עולמות, וועלכע האָבען לגמרי קיין שייכות נישט מיט זיין „נאַלעווקעס" אָדער מ'אַרק לעבען — דאָס קאָן ער נאָר געפונען אין אַזאַ בוך, וועלכער איז געשריבען געוואָרען פון אַזעלכע, וועלכע האָבען זייער גאַנץ לעבען נישט פערתעשה'ט זייער „איך". זיי זענען אַזעלכע געווען, וואָס די „ששת ימים תעשה" זענען ביי זיי געווען דורכגעדרינגען מיט אָט דעם „וביום השביעי שבת". זיי האָבען אַפילו שטעהענדיג אויף נאַלעווקעס, אין קראָם, ביים וואַרשטאַט געטראַכט, און אָט דאָס, וואָס דער פרומער גיט אַ טראַכט, ווען ס'איז אינ'ם שבת טאָג. חנוך האָט האַלטענדיג זיין שוסטער נאָדעל מיחד יחודים געווען (אזוי שטעהט אין מדרש), נאָר אין אַ ספר פון א זעלכע מחברים קאָן אַ יוד געפינען זיין פאַסענדען שידוך, מיט וועלכען זיין נשמה קאָן זיך פערבינדען.

בעמערקונגען צו די פאָרשטעהענדע לאַנדעס קאָנפע־רענץ פון בנות-אגודת-ישראל.

אַלס איינע וואָס געפינט זיך גראָד אין אַזאַ פּראָווינץ־שטאָט, וואו ס'איז פערהאַן א ברייט פערצווייגטע און טעטיגע „בנות"-אָרגאַניזאַציע, אויף וועלכע מ'קאָן גאַנץ דרייסט אָנווייזען אז זי האָט געשאַפען אַנ'איבערקערעניש צום גוטען אין די קרייזען פון די יודישע טעכטער, וויל איך מיר ערלויבען — און כ'האַלט עס יעצט פאַר נויטיג — אויף געוויסע חסרונות און שטערונגען, וואָס האָבען זיך ארויסגעוויזען במשך דער צייט, אַלס שטאַרקע מניעות צו דער ענטוויקלונג פונם „בנות" געדאַנק.

מיר מוזען זאָרגען פאַר'ן עלעמענטאַרסטען בעדינג פון אונזער אָרגאַניזאַציע נעמליך, עס מוז הערשען האַרמאָניע צווי־שען די מיטגלידערינס, און דאָס האָט גראד אין די בנות ריי־הען - אין א זעהר גרויסער מאָס געפעהלט -— כ'מיין נישט די געוויסע מיינונגס-פערשידענהייטען וואָס קאָן און דאַרף טרעפען ביי יעדער אָרגאַניזאַציע — נאָר אַזעלכע ערשיינונגען, וואָס מוזען דורכאויס אויסגעמיטען ווערען; אין געגענפאַל קאָן עס חלילה ברענגען צום צופאַלען פון דער גאַנצער בנות-בעוועגונג.

כ'וועל זיך גאָרנישט שעמען צו דערצעהלען אַז ביי א געוויסער בנות-אָרגאַניזאציע האָבען זיך צווישען די מיטגלי־דערינס זעלבסט, אויסגעטיילט פערשידענע גרופּעס, וואָס יעדע איינע בעזונדער האָט געהאַט איהרע אייגענע קאַפּריזען זיי האָ־בען אין זיך איינגערעדט אַז נאָר זיי זענען עס די אמת'ע און טיכטיגע בנות-שוועסטער און נאָר זיי זענען עס די מיוחס'דיגע און פּריווילעגירטע.

אָט דאָס האָט געמוזט דערפיהרען צו דער אָפּשוואַכונג פון די טעטיגקייט און אַפילו צו דער גאַנצער אויפלעזונג פון דער אָרגאַניזאציע דאַגעגען אויף די ערטער ווי די „בנות" עסקנות האָבען פערשטאַנען זייער גאַנצע מיה אָנצוווענדען צו בעזייטיגען אָט די מיספערשטענדענישען, און צו דערהאַלטען די האַרמאָניע צווישען די מיטגלידערינס, האָט ערשט דאַן די אָר־גאַניזאַציע זיך געקאָנט אָנהויבען צו ענטוויקלען און צו וואַקסען, און ס'איז אויך שפּעטער געלונגען אַריינצוציהען די גרופּעס וועלכע זענען די גאַנצע צייט געשטאַנען פונדערוויטענס.

ס'דאַרף אויך אָנגעוויזען ווערען אויף אַ פאַקט וואָס מוז אויך ארויסרופען פערווינדערונג, וואָס איבעראַל אין די „בנות" רייהען זעהען מיר נישט דעם עלטער'ן פרויען עלעמענט, וועל־כער וואָלט געקאָנט פיל נוצען ברענגען פאַר דער אָרגאַניזאציע — אגב וואָלט'ס אויך נ׳ש׳ געשאַדט פאר זיי צו געניסען פון אַ ביסעל יודיש וויסען, וואָס ליידער זענען אונזערע עלטערע פרויען אויך ווייט הינטערשטעליג אין דער הינזיכט — און ווען מ'נעמט אין אכט צו זאָרגען פאר די צוקונפטיגע יודישע מו־טערס און ערציהערינס, דאַרף מען אויך א ביסעל זאָרגען פאר אונזערע געגענווערטיגע ערציהערינס.

די יעצטיגע קאָנפערענץ דאַרף דעריבער פייערליך פּראָק־לאַמירען פאר אַלע יודישע טעכטער, אַז בנות-אגודת-ישראל איז נישט בלויז אַנ'אָרט ווי מ'קאָן פערברענגען אין געזעלשאַפט נאָר בנות-אגודת-ישראל. איז דאָס אָרט ווי ס'דאַרף געפלעגט ווערען די אידעאַלען פון ישראל סבא, און צופיהרען די יודישע טעכטער צום גייסט פון די אַמאָליגע יודישע פרויען העלדינ'ס, וועלכע האָבען מקריב געווען זייער גאַנץ לעבען פאַר'ן גליק פון יודישען פאָלק און זיין הייליגע תורה...

חנה פרענקעל
בעלכאַטאָוו

פון חודש צו חודש

די לעצטע פאָרבערייטונגען צו דער לאַנדעס-קאָנפערענץ.

ענדליך ווערט דורכ׳ן צ. ס. געפיהרט ענערגיש און פיבערהאפט די לעצטע פאָרבערייטונגען צום צווייטען לאַנד-צוזאמענפאָהר פון „בנות אגודת ישראל“ אין פוילען.

צווישען די פיעל געסט פון לאַנד און אויסלאנד קומט אויך שוי׳ן בעשטימט אויף דער קאָנפערענץ דער דירעקטאָר פון אַלוועלטליכען קרן התורה צענטראַלע דר. שמואל דייטשלענדער.

דאָס קאָנפערענץ-ביורא ארבייט גאַנץ ענערגיש ביי די טעכנישע פאָרבערייטונגען צו דער קאָנפערענץ ביי דער מיטווירקונג פון אַלע אַקטיווע מיטגלידערינס. אויך די העכערע קורסען פון די לאָדזער בית יעקב-שולען נעמען א אַקטיווען אנטייל אין דער אַרבייט.

דער קומענדיגער נומער פון בית יעקב זשורנאַל, וועלכער וועט ערשיינען אויף ר״ח סיון אי״ה וועט ברענגען אַ אויספיהרליכען בעריכט פון דער קאָנפערענץ, א גענויע רשימה פון די דעלעגאטינס, די וויכטיגסטע רעדעס וועלען ווערען איבערגעגעבען סטענאָגראַפיש ווי אויך גאַנץ גענוי און אויספיהרליך די דעבאַטען און רעזאָלוציעס. עס וועלען אויך קומען אין נומער די פערשידענע פאָטאָגראַפישע אויפנאַהמען פון דער קאָנפערענץ.

אינספעקציאָנס-טורנע פון פרוי שענירער.

פרוי שענירער האָט דורכגעמאַכט דעם פערגאַנגענעם חודש ניסן אַ אינספעקציאָנס-טורנע אין די שולען פון פאָלגענדע שטעט: ראדאָמסק, קינצק, וולאָשטשאָווא, בעלכאַטאָוו, לאָוויטש, טשענסטאָכאָוו, קיעלץ. פרוי שענירער האָט אין אַלע דערמאָנטע שולען דורכגעפיהרט עקזאמענס וועלכע האָבען געגעבען א זעהר שעהנעם רעזולטאַט.

פראָפּאגאַנדע טורנע פון די עקזעקוטיוו מיטגלידערינס אין חוהמ״פ.

דעם פערגאַנגענעם חוהמ״פ איז פאָרגעקומען א ערפאָלגרייכער טורנע לטובת דעם געדאַנק פון „בנות אגודת ישראל“ דורך די עקזעקוטיוו מיטגלידערינס אין פאָלגענדע שטעט: קיעלץ—פרל. ראָזענבלום (לאָדז) אָסטראָווצע און וויעזשבניק—פרל. סאָבוטקא (לאָדז), קאליש—פרל. קנאָבלאָוויטש (לאָדז), לאַסק—פרל. בליסקא (לאָדז). פרל. נאָוואָמיאַסט (סטערצאָוו) און פרל. שאַטאַן בעלכאטאָוו.

אין די אויבענדערמאָנטע שטעט זענען פאָרגעקומען גרויסע פראָפּאגאנדע פערזאַמלונגען לטובת דעם געדאנק פון בנות אגוד״ת ישראל און זענען אומעטום אראָפּ מיט אַ ריזען ערפאָלג.

וואַהלען פון דעלעגאַטינס אויף דער פראָווינץ.

אין צ. ס. זענען שוין דערהאַלטען געוואָרען כמעט אַלע פראָטאָקאָלען פון די וואהלען צו דער לאַנדעס-קאָנפערענץ. אין יעדען אָרט האָבען די בנות-אָבטיילונגען געוועהלט די טיכטיגסטע פאָרשטעהערינס און פיהרערינס אלס דעלעגאַטענס. ווי ס׳איז פאָראויס צו זעהן וועט די צאָהל דעלעגאטענס דער-גרייכען ביז 200.

דער זומער סעמעסטער אין בית יעקב סעמינאַר.

צוליב דער קאָנפערענץ, וועלען זיך אָנהייבען די למודים אויפ׳ן זומער אין בית יעקב סעמינאַר ערשט דעם 15-טען אייר. די תלמידות פונ׳ם סעמינאַר קומען צאָהלרייך אַלס געסט צו דער קאָנפערענץ.

גרינדונג פון נייע בנות-אָפּטיילונגען.

במשך דעם פערגאַנגענעם חודש זענען געגרינדעט געוואָרען א רייה נייע „בנות“ אָפּטיילונגען.

אין ווישעגראָד איז די גרינדונגס-פערזאמלונג פאָרגעקומען חוהמ״פ א דאנק דער ענערגישער בעמיהונג פונ׳ם בעוואוסטען אגודה-עסקן ה׳ א. מ. קראנגראד.

די אַקציע פאַר׳ן ב״י סעמינאַר אין לאָדז.

באלד נאָכ׳ן שליסען די קאָנפערענץ וועט זיך אָנגעהייבען אַ ברייט-פערצווייגטע אַקציע אין לאָדז פאר׳ן זיך בויענדען בנין פון ב״י סעמינאַר אין קראָקאָ. די דאָזיגע אקציע האָט אייגענטליך געזאָלט געפיהרט ווערען אין די לעצטע חדשים פון פאָריגען ווינטער. נאָר צוליב פערשידענע טעכנישע סבות איז דאָס דאָזיגע נישט צושטאַנד געקומען.

די אַקציע וועט געפיהרט ווערען דורכ׳ן דירעקטאָר פון אַלוועלטלעכער קרן התורה צענטראלע ה׳ ד״ר דייטשלענדער און דער לייטער פון דער חנוך-צענטראלע ביי אגודת ישראל אין פוילען פרנס ר׳ א. ז. פרידמאן, ביי דער מיטאַרבייט פון א רייהע אָנגעזעהענע אָרטאָדאָקסישע עסקנים.

עס איז צו האָפען אז די אַקציע וועט געקרוינט זיין מיט ערפאָלג און דאָס לאָדזער אָרטאָדאָקסישע יודענטום וועט טראָגן דער איצטיגער קריטישער צייט לגבי דעם וויכטיגען צענטראַל-אינסטיטוט פון בית יעקב סעמינאַר בשלימות ערפילען.

פון דער אַדמיניסטראַציע.

מיר מאַכען אויפמערקזאם אַלע פרעסע - קאָמיסיעס און אגענטען, אַז מיר מאכען נישט קיין שום אויסנאַהמען און ביי די אַלע וואָס עס קומט חובות פון איין נומער ווערט דער צווייטער נומער נישט געשיקט. אזוי אויך ווערט צו איינצעלע אבאָנענטען געשיקט דער זשורנאַל, נאָר דאַן ווען דער אַבאָנאַמענטס-פרייז איז פריהעראויס בעצאָהלט געוואָרען. — דעם פרינציפּ פון נישט שיקען אָהן געלד פריהעראויס, וועלען מיר אזוי ווי ביז איצט אויך אויף ווייטער דורכפיהרען. און דאָס איז דער איינציגער וועג פאַר דער עקזיסטענץ פון זשורנאַל.

ברכת מזל טוב חמה ונלבב!

מעומק הלב אברך בברכת מזל טוב את ידידי היקר העסקן הנעלה והסופר המהולל הר׳ חיים שווב נ״י מעיר הלברשטדט לאריסת בתו מרת חנה תחי׳ עם מר דר. מיכעל מברלין.

יזכהו ה׳ לראות מצאצאיו דור ישרים יבורך סלה.

ידידו-עוז א. ג. פרידמאן

Bnos Agudas Israel

(Z okazji pierwszego zjazdu krajowego)

I było to w owych dniach grozy...

W owych smutnych czasach, kiedy duszę ogarnęło zwątpienie, a serce— rozpacz. Kiedy zdawały się spełnić słowa proroka: כי נטשת עמך בית יעקב... ובילדי נכרים ישפיקו... (ישעי׳ ב׳) „Porzuciłaś swój naród — kobieto Żyd. — (בית יעקב -- אלו הנשים) i zajmują cię płody obcego ducha...“ —

Fale obcych idei, fale zaprzaństwa i asymilacji, szerokiemi strugami zalewały ulicę żydowską.

W swym dzikim niepohamowanym pędzie, — usiłowały sprzątnąć wszystko, co im stanęło na zawadzie.

Burzyły wszelkie tamy, niszczyły wszelkie zapory...

Zalewały równiny i do wyżyn sięgnęły...

I zdawało się, że nic nie zdoła się ostać wobec bezlitosnego parcia niszczycielskich prądów.

Parły one bowiem z niepowstrzymaną siłą ciągle naprzód ku... właściwie nie zdano sobie jasno sprawy ku czemu. Ale dalekowzroczni strażnicy Żydostwa dostrzegli odrazu, że jest to postęp ku — przepaści.

Ku przepaści asymilacji, odstępstwa i zaniku...

* * *

I wówczas to się stało:

Na zaciemnionej widowni gwiazdy się zjawiły Gwiazdy nadziei.

Bo przeciw nowoczesnemu hellenizmowi walkę podjęli nowocześni Makabeusze.

I gdy wszyscy zwątpili, oni wierzyli i wiarę budzili. Gdy wszyscy ciągnęli na manowce — oni wykreślili proste i górne szlaki ku wyżynom. A gdy zewsząd rozbrzmiewały puste hałaśliwe frazesy, obłudne hasła, — oni jedni głosili słowo prawdziwie żydowskie.

Słowo, wiarę i nadzieję budzące.

Słowo — zwiastun lepszej przyszłości.

Słowo — pobudka do czynu!

A zewsząd zaczęły wtórować echa. — Zrazu ciche, słabe, głuche. Potem coraz silniejsze, coraz śmielsze i głośniejsze.

Echa tysięcoletniej Wiary i tradycji.

* * *

I wtedy idea w rzeczywistość się przemieniła.

Stworzono „Bajs Jakow“ i org. „Bnos A. J.“. Dzieła, które stały się ostoją prawdziwego Żydostwa i silną tamą przeciw zgubnym dlań wpływom. Rozrosły się, rozwijały i stały się chlubą ich twórców. Chlubą też narodu.

Pod sztandarem Wiary skupiło się wszystko, co wierne Żydostwu, Jego świętych ideałów i wiekowej tradycji przodków. Wszystkie które pragną dalej wić tą złotą nić, wiążącą ich z bohaterskiemi kobietami naszej przeszłości, których imiona złotemi świecą głoskami w dziejach żydowskich

Toteż towarzyszy pierwszemu zjazdowi krajowemu org. „Bnos A. J.“ serdeczne życzenie żydostwa ortodoksyjnego: תחוקנה ידיכן!

Hilel Seidman.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

ŁÓDŹ, Maj 1929 r. Cena 8 Gr, ROK VI zeszyt 8 (42).

„BAJS JAKOW“ (miesięcznik)

Adres Red. „Bajs Jakow“
Łódź, Aleksandrowska .28

א הארציגען ברכה׳פולען מזל-טוב ווינ-שען מיר אונזער טרייע איבערגעגעבענע מיטארבייטערין און שטאָלצע טרעגערין פון בית-יעקב-אידעאל פרל. לאַצע שטשעריינסקא צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ משה אלימלך וואציאזש — השי״ת יזכּ׳ אייער צוקונפט בענשען מ ט די גייסטרייכסטע ברכות און הימליש גליק. צענטראלע „בית-יעקב.״ קראָקא לייטונג פון בית-יעקב-סעמינאר

(—) שרה שענירער.

אונזער זעהר חשוב׳ע מיטגלידערין און מיט אמת׳ר מסירת־הנפש עסקנות פאר אונזער הייליגען אידעאל פרל. לאצע שטשעריינסקא ווינשען מיר פון טיפען הארצען מזל-טוב, צו איהר פער-לאָבונג מיט ה׳ משה אלימלך וואציארזש — זאָל דער אלמעכטיגער אייער עתיד בעגליקען מיט א שטענדי-גער פולקאָמער צופרידענהייט.

צענטראלע בנות אגודת ישראל אין פוילען.

א ברכה׳פולען מזל-טוב ווינש איך דער איבערגעגעבענער און אונערמידליכער קעמפערין פון ב״י און ב.א.י. אידעאל פרל. ל. שטשעריינסקא צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ וואטשיאזש לאדז.

ה׳-וואלע לעהרערין מרים טויבע

מזל טוב!

[illegible]ער איבריכטיגע פריינדין און מיט-[illegible]לעערין פון ערשטען מאמענט אָן זייט [illegible]ער זשורנאל עקזיסטירט, דער מוטי-[illegible] טהוערין פאר׳ן ב״י געדאנק פרל. [illegible]טשעריינסקא ווינשען מיר מזל-[illegible] צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ [illegible]טשיאזש.

רעד. בית-יעקב-זשורנאל

[illegible] מלא ברכות ובתוכם ברכת מזל-[illegible]וב חמה ונלבבה אני שולח לידידי היקר [illegible]שב ראש של „צעירי אגודת ישראל״ בעירנו העסקן הנעלה והמצוין המופלג ויר״ש מר משה אלימלך וואצ זש לאירושיו את מרת שצריינסקה מקרקה.

לודז א. ג. פרידנזון

דריטע רשימה פון די פריינד פון בית יעקב זשורנאל.

„צעירי אַגודת ישראל״, שלמה עהרליכסטער—לאָדז שמעון פערגאל—בריצקאָוויטשע, פרל. לעווענהאָף—טשענסטאָחאָוו, הרב רובין לעמבערג, אברהם טאָהב—סאָכאטשעוו, ישראל גאָלדשייד, פישל פעדערמאן, און מענדעל הער-מאַן—סאָבקאָוו, מ. פרוסקין—קאָברין, לעהרערין מינסקא—ראַטשוינזש, לעהרע-רין גרינבערג—סאָקאָלאָוו, ש. פערעלמוטער—באַראַנאָוו, חי׳ ניימאַן קאָזשעג-לאָוו, לייב גרינפעלד—אונעיעוו, הרב רובין—דאָמבראווא, מ. פרישבערג—ראָוונא, צ. רעדליך—ראווא־רוסקא, מ. לוקסענבערג—ריפין, ח. פ. סילמאן—אָסטראָוויעץ, שלמה פיקסמאַן—חרוביעשאָוו, שלענצקי—יענדזשעוו אלעזר ראָ-זענבלום—סלאָמניק, שלמה נאַכטיגאל—נאהאטשעוו, לעהרערין דינה אונגער, מ. רייכענבערג, רויזא בוכמאַן, רייזל שאַפּירא, שטשוצינער, א. גראבסקי, מרים שטערלינג—וואַרשא, לעהרערין נחמה עלענבערג—סאָסנאָוויץ, פרל. בייטנער—סאָסנאָוויץ, יצחק צבי עססענפעלד—זאלעשטשיקי, מ. גאָלדוואַסער—טלושץ, א. מ. אונגער—ניי־סאַנץ, דוד בוימפעלד—אָסטראָוויעץ, י. מ. פּיאָטר-קאָווסקי—סטשעגאָווא, ה. לעווין—פאַביאניץ, א. ברעננער—סטאווישין, יוסף רעזניק—סטאַלין, חיים שטיינבערג—פּאהאסט, הרב לעווענהאַרץ, הרב סאלאָ-ווייטשיק—בריסק, שמואל האלופא—טיקטין, ש. צימערמאן, אליהו מאַלטער, —וואָנילאָוו, ישראל סלאָמיאַנסקי—גראָדנא, לעהרערין פרל. ריינהערץ—לעמ-בערג, צבי ראדזשעיעווסקי—בריסק-קויאַווסק, בער סאקאלאווסקי—מיר. לעה-רערין שרה אייכענבוים—קראשניק, וואָלמאַן—אָסטראָוו־מאַזאָוו, מ. אייגער—יאראָסלאוו, פייגא באָמאָץ—טשענסטאָחאָוו, מ. סאמועל בייטש, חנה קילא דאוויד—גרודעק, מ. פאסטערנאק, לעהרערין בערלינער, נ. שאאר—חמיעלניק, מענדיל ראטה, מאשא ליכטער, הערש גייולער, ב. מ. דרוק—טשאָרטקאָוו, גאָלדצווייג, אנקערמאן,—זשעלעחאָוו, ח. פינשטיין—קלעצק, ש. פייגענבוים און לעהרערין פרל. קאמינער—וויערזשבניק, רחל גרינבערג—רימאַנאָוו, מ. ד. אונגער—קאלושין, בנימין שאכנער—זארשין, יעקב בוכוואלד—ווישניאוו-טשיק, מ. דאטנער—סאסנאָוויץ, הרב שולמאַן—מעזריטש, יחיאל דאָהם—קאָ-מארנא, מרדכי רייז—ביהאָווא, הרב גאָלדין—ביעלסק פּאָדל.. פר. הינדא האָראָוויטץ—טארנאָפּאָל, לעהרערין טשערניאק—לאָוויטש, לעהרערין פרל. בוים—פאביאניץ, לעהרערין מאלי קאָללער סאלא קריגער—יאסלאָ.

מזל טוב חמה ונלבבה אנו מברכות להעובדת במרץ בעד רעיון בנות-אגודת ישראל וב״י מרת ל. שצרינסקי לאירושי׳.

יהי דרכך צלחה וסוגה בשושנים ותזכי להמשיך עבודתך לטובת רעיוננו הקודש מתוך הרחבה.

ביילא רחל דאן
הנה שפירא

קאברין

פאַר צעהן זלאָטעס!

איז צו בעקומען 20 עקז. בית-יעקב-זשורנאל (פון פערשידענע יאָהרגענג), 8 עקזעמפלארען „קינדער גאַרטען״ — די דערמאָנטע אויסגאבען זענען א רייכער אוצר פון לעזע-מאַטעריאל אין יודיש און פויליש.

— געלט פריהעראויס! —

P.K.O. 65,613

Red. i wyd. Lezer Gerszon Frydenzon. Tłocznia J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50